

חדש
ADAR
NISAN
חדש
ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Friedrich Feigl: *Hotel Ungelt* (výřez).
(K textu na stranách 12–13.)

SNĚM A TRYZNA

Ve čtvrtek 8. března 2018 se koná od 10.00 hod. v Pinkasově synagoze v Praze tradiční tryzna k výročí vyvraždění rodinného tábora v Osvětimi-Březince.

Předsednictvo Terezínské iniciativy oznamuje, že Sněm Terezínské iniciativy se koná 9. dubna 2018 v hotelu DUO v Praze (Teplická 492, Praha 9, stanice metra C – Střížkov) od 10.00 hodin, presence od 9.15 hodin. *ti*

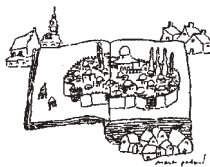
BRUSELSKÁ VÝČITKA

Tomáš Radil je jedním z posledních pamětníků, kteří se dožili osvobození Osvětimi přímo v hlavním táboře, kam 27. ledna 1945 dorazila Rudá armáda. Tehdy mu bylo čtrnáct let. Dnes je uznávaným profesorem neurologie a psychologie, publikuje v prestižních vědeckých časopisech, vydal několik knih, v těch posledních se věnuje nejen svým vlastním vzpomínkám, ale i lidskému chování, etice a historii. Profesor Radil byl letošním hlavním řečníkem při shromáždění k Mezinárodnímu dni památky obětí holokaustu v Evropském parlamentu v Bruselu a o pár dní později i v pražském Senátu.

Bruselské slavnostní shromáždění, které se koná již tradičně ve spolupráci s Evropským židovským kongresem, vybočilo do jisté míry z již zavedeného formátu. V době, kdy je v naší zemi relativizován romský holokaust, se Evropský parlament naopak rozhodl tuto část válečné tragédie zvýraznit. Před samotným zahájením pietního aktu proběhla v přílehlých prostorách vernisáž výstavy o romském holokaustu, kterou zahájila irská europoslankyně a místopředsdkyně EP Mairead McGuinness.

Kromě standardních projevů na tradičním místě v sále Yehudiho Menuhina a dojemného doprovodného programu, ve kterém zazněly i básně terezínských dětí (vše je na internetových stránkách EP), je třeba vyzdvihnout odvahu jednoho z letošních řečníků, který neváhal – jakkoli diplomatickým způsobem – vnést do pietního tónu i osten kritiky, možná i výčitky. Předseda izraelského parlamentu Juli Edelstein doslova řekl: „Vysoce oceňujeme úsilí bojovat proti antisemitismu a chránit Židy v Evropě. Jak si ale vysvětlit to, že politici se jeden den účastní pochodu společně s židovskou komunitou a druhý den demonstrace proti Izraeli? Jak chápat fakt, že se oficiální představitelé objímají s místním rabinem na znamení solidarity poté, co byl spáchán zločin z nenávisťi, a pak jednájí s Hamásem jako s legitimním partnerem. Víím, že delegace tohoto parlamentu nedávno navštívila Teherán ... a jsem si jist, že během této návštěvy nikdo z dele-

AKTUALITY

gátů neprotestoval proti soutěži karikatur, popírajících holokaust.“ Jako důkaz pak Juli Edelstein ukázal vítězný obrázek z pera francouzského karikaturisty, který za něj obdržel padesát tisíc dolarů. Je na něm nechvalně známá osvětimská brána, přecházející do pokladny s klikou a číslicí 6 000 000...

Podle mnohých tím trefil předseda Knesetu pověstný hřebíček na hlavičku. Nejde jen o licoměrnost politiků, skeptické hlasy se ozývají již delší dobu, ostatně zaznamenali jsme je i v našich příspěvcích. Bude nadále Mezinárodní den památky obětí holokaustu sloužit jen jako jakýsi fíkový list různým politickým představitelům – a to nejen v Evropě –, kteří se verbálně budou distancovat od antisemitismu a ostatních projevů nenávisťi a nesnášenlivosti, ale ve skutečnosti neudělají nic pro to, aby jim zabránili? Doufejme, že to tak nebude. Dobrým znamením je fakt, že Evropský parlament již v červnu loňského roku přijal drtivou většinou definici antisemitismu ve znění navrženém Mezinárodní asociací paměti holokaustu (IHRA) a doporučil ji svým členským státům k implementaci. Mnohé to již udělaly, u nás je věc zatím – i vzhledem k povolební situaci – ve stadiu příprav.

Profesor Radil je jeden z posledních pamětníků. Kdo za ně promluví příští rok? A kdo v letech následujících? Vyslyší někdo jejich varování?

Tomáš Kraus

NOČNÍ PROJEKCE

Na podzim roku 2017 byla v Židovském muzeu v Praze spuštěna veřejná projekce fotografií obětí šoa na štít mikve u Pinkasovy synagogy. Tímto projektem chce muzeum vzdát úctu více než 78 000 židovských spoluobčanů, kteří během šoa zahynuli.

Projekce s názvem Tváře obětí šoa trvá přes pět minut a koná se každý večer kromě pátků a židovských svátků. Celkem je promítnuto 52 snímků, jež v pravidelných intervalech střídá název projektu v češtině,

angličtině a hebrejštině. V zimních měsících potrvá promítání denně až 2,5 hod., v letních pouze desítky minut s ohledem na pozdější západ slunce. Projekci lze nejlépe pozorovat z Široké ulice směrem od Filozofické fakulty.

Záměrem projekce je přiřadit tvář alespoň k některým ze jmen obětí z Čech a Moravy, která jsou napsána na zdech uvnitř Pinkasovy synagogy. Prostřednictvím široké veřejnosti a především pamětníků přeživších šoa získalo Židovské muzeum v Praze fotografie jejich blízkých, přátel a známých, kteří zahynuli nebo byli zavražděni v ghettech či koncentračních a vyhlazovacích táborech.

Vedoucí projektu Jana Šplíchalová uvádí k výběru fotografií: „Dramaturgie projekce byla konzultována s filmovými historiky, s historiky holokaustu z Památníku Terezín, s vedením sdružení bývalých terezínských vězňů – Terezínskou iniciativou, s Institutem Terezínské iniciativy, s představiteli Federace židovských obcí a Židovské obce v Praze. Rozhodující pro nás byl především souhlas pamětníků přeživších rasovou perzekucí. Pamětnická veřejnost vnímá možnost prezentace fotografií svých blízkých, kteří zahynuli, jako významnou pietní vzpomínku na ně. Zájem o projekci fotografií příbuzných, přátel a známých projevil tolik pozůstalých, že bychom jim rádi vyhověli přípravou dalších projekčních smyček.“

Vnímání venkovního prostranství jako součásti výstavních prostor hraje klíčovou roli v novém pojetí expozice v Pinkasově synagoze, jež se již letos představí návštěvníkům a bude nově obsahovat výstavní prvky umístěné jak na vstupním nádvorí synagogy, tak i v tzv. Pinkasově uličce, která přiléhá k areálu Umělecko-průmyslového muzea. *Jiří Tejkal*

OBSAH

- Sidra na tento měsíc 4–5
- Rozhovor s Jindřichem Mannem 6–8
- Vyjadrenie ÚZ ŽNO na Slovensku 9
- Synagoga na Sibíři 10–11
- Album Praha – O pražském grafickém cyklu Friedricha Feigla 12–13
- Židovský majetek na zámku Sychrov 14
- Hanuš Adel a plzeňský 8. oddíl židovských skautů 15
- Z izraelské poezie 16
- Josef Kroutvor: *Psaní a četba* 17
- Scházejí ty Hradčany* – z dopisů Jiřího a Františka Langerů 18–19
- Polská perspektiva 20
- Izrael: *Jménem zákona* 21
- Výběr z českých médií 22
- Kalendárium 23
- Zprávy, kultura, inzerce 24–27
- Zprávy ze světa 28

Výsledky průzkumu na téma stereotypů vůči Židům a Romům v naší společnosti, které v únoru formou závěrečné zprávy pod názvem *Co si myslíš o... Předsudky v české společnosti a jak s nimi účinně pracovat ve škole* zveřejnil Ústav pro studium totalitních režimů (ÚSTR) a Sociologický ústav AV, nejsou příliš optimistické. Pro průzkum vytvořený s podporou německé Nadace připomínka, odpovědnost, budoucnost (Stiftung EVZ) použil tým Sociologického ústavu data z každoročně se opakujících výzkumů Centra pro výzkum veřejného mínění. Z těch vyplývá, že lidé ve věku od 15 do 29 let jsou vůči Židům mírně předsudečnější než starší generace a vůči Romům stejně (výrazně) předsudeční jako ostatní populace. Tým ÚSTR se zabýval tím, jak může tuto situaci změnit škola – vedl rozhovory s učiteli a lektory o tom, jak se na školách učí o Romech a Židech a jaké jsou reakce žáků.

VZTAH K ŽIDŮM

Konkrétně z průzkumu z března 2017, v němž respondenti mj. odpovídali na otázku, zda jsou jim Romové a Židé sympatičtí / ani sympatičtí, ani nesympatičtí / nesympatičtí, vyplývá, že zatímco 24,3 % lidí ve věku mezi 15 a 29 lety jsou Židé nesympatičtí, v kategorii 30–44 let tak smýšlí 14,8 %, v kategorii 45–59 let to je 18,3 % a v kategorii 60 let a více 19,6 %. Sympatie k Židům z nejmladší skupiny cítí 30,7 %, z dalších skupin to je 29,2 %; 29,7 % a 36,3 %. Průzkum organizovaný CVVM pojem Žid nijak blíže nedefinuje a je dost dobře možné, že na rozdíl od nejstarší kategorie (60+) nemají mladší ročníky s lidmi židovského původu žádnou konkrétní zkušenost. Vedoucí výzkumu ÚSTR Mgr. Karina Hoření k tomu říká: „Je zajímavé, že když se na škole koná debata s přeživším holokaustu, učitel se často nejdříve zeptá, co se dětem vybaví, když se řekne Židé. Téměř každé někdo řekne, že jsou ‚bohatí‘, což je klasický stereotyp. Těžko si představit, že děti mají nějakou zkušenost s movitými Židy.“

A dále: Nejvíce sympatií k Židům chovají lidé s vysokoškolským vzděláním, nejméně se základním a vyučením; nejméně sympatičtí se přitom jeví respondentům v hlavním městě, nejvíce v Čechách (mimo Prahu). Děleno podle zaměstnání, nejsympatičtější jsou Židé lidem pracující

cím ve školství, v obchodě, v pohostinství. Nejméně sympatiím se Židé těší mezi zaměstnanci služeb pro podniky, ve výzkumu a vývoji, mezi IT pracovníky a také mezi lidmi od nemovitostí. Téměř polovině respondentů nejsou Židé ani sympatičtí, ani nesympatičtí, mají k nim neutrální postoj. Do výzkumu bylo zahrnuto 1045 respondentů z celé ČR.

Jeden z důležitých faktorů vztahu k Židům je životní spokojenost a důvěra v instituce. K. Hoření dodává: „Předsudky hodně souvisejí se spokojeností s vlastním životem – čím jsou lidé spokojenější

CO SI MYSLÍŠ O...

Průzkum o stereotypech v českých školách

a sebevědomější, čím větší mají důvěru ve státní instituce, tím méně mají tendenci hledat za všemi problémy nějaké spiknutí lidí, kteří zdálky řídí běh světa. Pokud spokojeni nejsou, vyskočí tradiční stereotyp, že za vše mohou Židé.“

Tuzemský průzkum židovské populace se nijak netýkal vztahu k Izraeli. Tím se zabýval mezinárodní průzkum organizovaný ADL, Ligou proti pomluvám, roku 2013, podle nějž 42 % respondentů z ČR souhlasilo s výrokem, že „Židé jsou loajálnější Izraeli než zemím, v nichž žijí“ (jinak se ČR mezi hodnocenými státy ukázala jako země s velmi nízkou mírou antisemitských předsudků).

VZTAH K ROMŮM

Hodně odlišné jsou výsledky průzkumu ve vztahu k Romům. V nich nehraje roli ani věk, ani profese, vzdělání či spokojenost se životem: sympatie jsou velmi nízké, antipatie vysoké. Například v Čechách jsou Romové sympatičtí 2,4 % respondentů, na Moravě 7,1 % respondentů a v Praze jen 1,4 % odpovídajících, nesympatičtí jsou ve stejných lokalitách 76,3 %, 76,4 % a 82,1 % respondentů. Neochotu mít za souseda Roma vyjádřilo 58,4 % respondentů (Žida by nechtělo 7 %). V celkovém pořadí sympatií vybraných 17 národností žijících v ČR zaujímají Židé 7. místo (po Češích, Slovácích, Polácích, Řecích, Němcích, Vietnamcích), zatímco Romové místo 16. (pozici poslední zaujímají Arabové). Právě vztah k Romům,

v podstatě jediné problematické menšině u nás, signalizuje, že česká společnost není tolerantní, a dokazují to i zkušenosti učitelů a lektorů, s nimiž pracovníci ÚSTR hovořili.

Dosavadní praxe ve většině základních, středních a učňovských škol je taková, že v rámci občanské nauky nebo multikulturní výuky si učitelé mohou pozvat lektory, kteří mají program a výukové materiály o menšinách. Lektori mají připravenou přednášku, následuje debata s dětmi, pracuje se s výukovými materiály. Touto jednorázovou akcí se však výuka o menšinách často odbude, učitel už se k tématu nevrací. U programu zaměřeného na Romy navíc není výjimečné, že učitel, který si lektora pozval, později čelí stížnosti rodičů a posléze i vedení školy (na které se „dotčení“ rodiče obrátí).

Při výuce o holokaustu zvou školy často přeživší, kteří vyprávějí své příběhy. „Ale vše končí osvobozením, návratem domů – a už není čas mluvit o tom, co bylo pak, o poválečném či moderním antisemitismu,“ poznamenává K. Hoření. Podle ní se holokaust Židů „vyučuje lépe“, protože hlavní viník je jasný, zatímco s romským holokaustem – a podílem Čechů na něm – to je složitější. Situaci ještě zhoršují výroky některých politiků. „Co zmůžou lektori a učitelé, když rodiče a děti slyší, že nejvyšší politici zpochybňují existenci romského koncentráku v Letech?“

TOLERANCE K JINAKOSTI

V českých a moravských městech „funguje“ neoficiální segregace školáků: začne-li do nějaké školy chodit více romských dětí, neromští rodiče své děti ze školy vezmou a přihlásí je do jiné. Naopak na vesnicích, kde je málo dětí a jen jedna škola, se soužití bere jako nutnost a nějakým způsobem se daří. I zde tedy platí, že lidé se nejvíce bojí toho, co neznají (nebo znát nechtějí). Nejlepší cesta k toleranci tedy vede přes praxi: vzájemná setkávání, společné akce, inkluze – pokud ne přímo ve škole, tak ve sportovních oddílech, skautu, mimoškolních aktivitách.

Z debat s lektory a učiteli vyplývá také to, že výchova k toleranci menšin úzce souvisí s tolerancí k jinakosti obecně, a tam, kde ve třídě existuje šikana odlišného žáka, je dobré zaměřit se na

(pokračování na str. 9)

STŘEPY SVATOSTI (PEKUDEJ)

Na závěr detailních příkazů týkajících se stavby Příbytku a připomínky, že zachování šabatu znamená zanechání i prací na samotném Příbytku (2M 31,12–17), následuje věta, že *když s ním* (Bůh s Mošem) *na hoře Sinaj domluvil, dal Mošemu dvě desky svědectví, desky kamenné, psané Božím prstem* (2M 31,18). Nebýt dále popisovaných událostí, vyprávění by logicky pokračovalo stavbou Hospodínova příbytku, k níž však Tóra dospěje až v oddíle Pekudej. Do hry nečekaně vstupuje „lidský faktor“, s nímž čtenář ani Moše nepočítali, a dokonce, což je mnohem závažnější, se vnučuje i otázka, zda s tím počítal Bůh.

Ten lid viděl, že se Moše zdržuje sestoupit z té hory, a shromáždil se na Aharona. Řekli mu, vstaň a udělej nám boha, jenž půjde před námi, protože tenhle muž Moše, jenž nás vyvedl z Egypta – nevíme, co se mu stalo. Pokud jde o Mošeho, byly mu události utajeny do chvíle, kdy mu Bůh přikázal: „Odejdi, odstup, ten tvůj lid, který jsi vyvedl ze země Micrajim, se zvrhl! Rychle sešli z cesty, již jsem jim přikázal, udělali si litého býčka, kořili se mu a obětovali mu, říkajíce: To je tvůj bůh, Jisraeli, jenž tě vyvedl ze země Micrajim!“ Hospodin řekl Mošemu: „Viděl jsem tento lid, a je to lid tvrdošíjný! Nyní mne nech, můj hněv na ně vzplane, skončuji s nimi a veliký národ udělám z tebe!“

Moše tuto alternativu odmítl ze dvou důvodů: zaprvé proto, že jsou to potomci Avrahama, Jicchaka a Jaakova, jimž se Bůh zapísal, že dá zemi Kenaán jejich potomstvu, a za druhé, co by řekli Egypťané, kdyby se dozvěděli, že Bůh nedokázal dovést svůj záměr k zamýšlenému cíli. Podaří se mu tím ale přimět druhou stranu jen k tomu, že *Hospodin litoval toho zla, o němž mluvil, že se stane jeho lidu*, ale to je jen komentář vypravěče. Potřebuje-li však Bůh střízlivý lidský mozek svého služebníka, aby ovládl svůj hněv a změnil své rozhodnutí, líčila by Tóra člověka jako rovnocenného partnera Stvořitele. Ten sice může Izrael zničit, ale v tomto světě, který stvořil, nemůže bez něj svůj stvořitelství úmysl uskutečnit.

A Moše se obrátil, a když ... se přiblížil k táboru a spatřil toho býčka a ty tance, vzplanul Moše hněvem, vyhodil ty desky ze svých rukou a pod horou je rozbil. Podle traktátu Baba batra 14b byly *střepy těchto desek uloženy ve schránce spolu s druhými deskami*, které Moše rabenu dostal později. Tento názor vychází z líče-

KOMENTÁŘ K TÓŘE PRO TENTO MĚSÍC

Moše vzplanul hněvem... Marc Chagall, 1931.

ni v 5M 10,2, kde Moše vypráví: *V tu chvíli mi Hospodin řekl: Vytesej si dvě kamenné desky jako ty první a vystup ke mně na horu, a udělej si dřevěnou truhlu. Já na ty desky napíše slova, která byla na prvních deskách, které jsi rozbil, a vlož je (střepy prvních desek) do té truhly!* Později byly proto uloženy v nejsvětější svatyni Příbytku do svaté schránky k druhému vydání Desatera na deskách, které Bohu připravil Moše. Nabízí se tedy otázka, zda Bůh, když Mošemu ony původní desky dával, neměl na mysli právě to: jejich rozbítí a umístění jejich střepů vedle druhých desek na nejsvětějším místě svého Příbytku.

S tím souvisí talmudská agada, podle níž k předání prvních desek, když byly jak v rukou dárce, tak v rukou obdarovaného, v nejvyšším okamžiku spojení božského s lidským, zasáhl odpůrce, Satan, a přenesl na očích celého Izraele nad táborem klamný obraz Mošeho úmrtního lože. Pražský Maharal vysvětluje v Tiferet Jisrael, že vstup temné strany je motivován

právě okamžiky, kdy by dobro mohlo triumfovát. Zlo však stvořil Bůh, jak je řečeno (Ješ 45,6–7): *Je tím, jenž formuje světlo a tvoří temnotu, jenž dělá mír a tvoří zlo.* V ranní modlitbě jsou slova *tvoří zlo* interpretována tak, že *tvoří to vše*. To znamená, že samotné stvoření je podmíněno stvořením zla, a to nejen jednorázovým. Tak jako formuje světlo, tvoří i zlo a dělá mír v každém okamžiku existence stvořeného. Funkce zla v samotné podstatě stvoření vyplyne však až v souvislosti s člověkem, bytostí, jejímž posláním i prokletím je zlo poznávat a rozlišovat od dobra. Jsou-li však síly dobra a zla vyrovnané, aby člověk svou volbou rozhodoval o svém životě, nač v člověku Bůh spoléhá, a nač v sobě může spoléhat člověk, je-li také řečeno (Jirm 31,10), že *Hospodin vykoupil Jaakova z ruky silnějšího, než je sám?* V daném kontextu jde o vykoupení z egyptského otroctví, kdy *Bůh vyslyšel jejich křik a připomněl si svou smlouvu s Avrahamelem, s Jicchakem a s Jaakovem.* Na první pohled se může zdát, že sám „lidský faktor“ neměl na vykoupení jiný podíl, než že se s odkazem na zásluhy prarodčů stal objektem vykoupení.

Přitom se však pomíjí jejich volání o záchranu. Protože směřovalo výhradně k Němu, Bůh si připomněl smlouvu s prarodci a vyslyšel je. Všechny následující události exodu je třeba – pokud jde o vlastní podíl Izraele na něm – odvozovat od jejich křiku, zoufalé snahy dovolat se záchranu od Boha jejich otců. Proto říká Hošea (14,3): *Vezměte s sebou slova a vraťte se k Hospodinu. Řekněte mu: Odpusť celou vinu a vezmi dobré, býky našich růž.* To dobré, čím je člověk schopen zvrátit rovnováhu mezi objektivním dobrem a objektivním zlem, je proto modlitba, vyvěrající z jeho nejnítěžnějšího já, které si je vědomo své absolutní závislosti na Tom, k němuž volá. Je to síla *tešuva*, potřeba návratu, již je pro její objektivní platnost možno přirovnat k přírodnímu zákonu. *Neboť křičeli a Hospodin je vyslyšel a ze všech jejich úzkostí je zachránil. Hospodin je blízký lidem zlomeného srdce a lidi pokorného ducha spasí.* (Ž 34,19).

Otázku, proč Bůh odevzdal Mošemu první desky, jestliže věděl, že skončí jako střepy ve schránce úmluvy pod křídly cherubů, lze proto zodpovědět jenom tak, že právě to bylo od samého počátku jejich cílové určení. Vedle pozemských desek, získaných silou *tešuva*, mají střepy nebeských desek připomínat cenu rozbitého ideálu.

EFRAIM K. SIDON

JUDAISMUS JE CESTA, NIKOLI CÍL**Pekudej (2M 38,21–40,38)**

Sezení je nové kouření, jak zní moderní zdravotní mantra. Pokud trávíte příliš mnoho času u psacího stolu nebo před obrazovkou počítače, riskujete vážné zdravotní problémy. Světová zdravotnická organizace vyhodnotila fyzickou nečinnost jako čtvrté největší nebezpečí pro lidské zdraví, vážnější než obezita. Slovy doktora Jamese Levina, jednoho z nejvýznamnějších odborníků na toto téma, čelíme hrozbě, že se „usedíme k smrti“.

Nebyli jsme stvořeni pro pasivní sezení. Naše těla byla stvořena pro pohyb, stání, chůzi či běh. Když tělo pravidelně netrénujeme, snadno se může porouchat. Otázka zní: platí to samé i pro duši a mysl?

Málokdy se setkáme s tím, aby tato otázka byla zodpovězena tak citlivě jako na konci naší sidry a v Druhé knize Mojžíšově obecně. Židé vytvořili svatyni (příbytek stanu setkání) a shromáždili se kolem ní. Závěrečné verše hovoří o vztahu mezi svatyní a „oblakem“ Hospodinovy velebnosti, který naplnil příbytek stanu setkání. Tento příbytek byl přenosný, dal se rozložit a jeho části nesli Izraelité, když putovali. Když nastal čas, aby se vydali na cestu, mračno se zvedlo mimo tábor a ukázalo směr, kudy měli vyrazit. Tóra to popisuje takto:

„A když se vznesl oblak nad příbytkem, táhli synové Jisraele po všech cestách svých. Dokud se však oblak nepovznesl, netáhli dále, [až do] toho dne, kdy se [opět] vznesl. Neboť oblak Hospodinův [byl] nad příbytkem ve dne a oheň byl v něm v noci, před očima celého domu Jisraelského na všech cestách jejich.“ (2M 40,36–38)

Vidíme zásadní rozdíl mezi významem slov „na cestách svých/jejich“. Nejprve je význam doslovný. Jakmile se oblak zvedl, Židé šli dál. V druhém případě výraz nelze vyložit doslova. Oblak nedlel „nad příbytkem“ na cestách jejich, ale naopak, při „zastávkách“ (v tomto smyslu překládá verš E. K. Sidon). Během cesty se oblak vznesl. Raši k tomu poznamenal: „Místo, kde tábořili, se také nazývá masa, ‚cesta‘, protože z tábora se vždycky znovu vydali na další cestu; proto se všemu říká ‚cesty‘.“

Poznámka je to sice lingvistická, ale se závažným poselstvím. V několika slovech shrnul Raši existenciální jádro židovské identity. Být Židem znamená cestu, nikoli cíl. Byli jsme stvořeni k pohybu, ke zkoumání, k hledání a růstu. I zastávka, spočinutí, je cestou, a nejen ve fyzickém smyslu.

(Z komentářů rabína Jonathana Sackse vybrala a přeložila A. Marxová.)

BOHOSLUŽBY

v pražských synagogách – březen 2018 – adar/nisan 5778

Staronová synagoga

1. 3.	čtvrtek	PURIM	
2. 3.	pátek	ŠUŠAN PURIM	
		večerní bohoslužba	17.27 hodin
3. 3.	sobota	ŠABAT HAFSAKA ŠENIJA	
		KI TISA 2M 30,11–34,35	
		hf: 1Kr 18,1–39	
		mincha	17.05 hodin
		konec šabatu	18.35 hodin
9. 3.	pátek	večerní bohoslužba	17.38 hodin
10. 3.	sobota	ŠABAT PARA	
		VAJAKHEL-PEKUDEJ 2M 35,1–40,38	
		mf: 4M 19,1–22; hf: Ez 36,16–38	
		mincha	17.15 hodin
		konec šabatu	18.46 hodin
16. 3.	pátek	předvečer Roš chodeš nisan	
		večerní bohoslužba	17.50 hodin
17. 3.	sobota	ŠABAT HACHODEŠ NISAN	
		VAJIKRA 3M 1,1–5,26; paraša Hachodeš 4M 28,9–15	
		mf: 2M 12,1–20; hf: Ez 45,16–46,18	
		mincha	17.30 hodin
		konec šabatu	18.58 hodin
23. 3.	pátek	večerní bohoslužba	18.01 hodin
24. 3.	sobota	ŠABAT HAGADOL	
		CAV 3M 6,1–8,36	
		hf: Mal 3,4–24; v Praze Jr 7,21–8,3; 9,22–23	
		mincha	17.40 hodin
		konec šabatu	19.09 hodin
29. 3.	čtvrtek	úklid chámecu	
30. 3.	pátek	půst prvorozených	5.03–20.10 hodin
		spálení chámecu do	11.50 hodin
		předvečer Pesach , večerní bohoslužba	19.12 hodin
		1. SEDER	20.30 hodin
31. 3.	sobota	ŠABAT 1. DEN PESACH 2M 12,21–51	
		mf: 4M 28,16–25; hf: Joz 5,2–6,1; 6,27	
		mincha	18.50 hodin
		konec šabatu	20.21 hodin
		2. SEDER	20.45 hodin

*V sobotu a o svátcích šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.
Každý všední den maariv (večerní modlitba) od 19.30 hodin.*

Vysoká synagoga

*Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin,
mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin.*

Jeruzalémská synagoga

*Bohoslužby se konají každou sobotu od 8.50 hodin.
Večerní bohoslužby se zde konají 2. 3. v 17.27 a 16. 3. v 17.50 hodin.
Výjma uvedených se zde večerní bohoslužby nekonají.*

Bejt Simcha

*Kabalat šabat každý pátek od 18.30 hodin.
Pesachový seder se koná v pátek 30. března v 18.30 hodin v Hagiboru,
(Vinohradská 1201/159, Praha 3).*

BRALI MĚ JAKO EXOTA

Rozhovor s filmařem a spisovatelem Jindřichem Mannem

JINDŘICH MANN se narodil roku 1948 v Praze, kde byl po středoškolských studiích přijat na FAMU. Kvůli ruské okupaci v srpnu 1968 do ní již nenastoupil a odjel s rodiči do Spolkové republiky Německo, kde žil až do pádu komunismu v Československu. Absolvoval Filmovou akademii v Západním Berlíně, poté se živil jako filmař na volné noze. Od roku 1989 žije střídavě v Německu a v Čechách.

Roku 2008 vydal v nakladatelství Rowohlt knihu *Poste Restante*, v níž osobitým způsobem zpracoval složitou historii pražské rodiny Mannů, tj. své matky Leonie (která se po válce provdala za spisovatele Ludvíka Aškenazyho), její matky Marie, roz. Kahnové, která byla první manželkou německého autora Heinricha Manna a po rozvodu s ním se roku 1933 vrátila do rodné Prahy, aby pak na vlastní kůži zažila nacistickou perzekuci, včetně věznění v Terezíně. Vzpomínky vzbudily velký ohlas a roku 2012 vydalo českou, autorem přeloženou a přepracovanou verzi této knihy (s titulem *Poste restante*) nakl. Labyrint.

Loni vydalo totéž nakladatelství knihu *J. Manna Lední medvěd*, která obsahuje tři novely. Odehrávají se v rozmezí 50. a 60. let minulého století v Praze, v Berlíně a v baltském letovisku a jejich protagonisté se více či méně úspěšně vypořádávají s problémy, které jim připravilo tvrdé politické klima i jejich vlastní slabosti.

Pane Manne, vaši rodiče o své minulosti zřejmě příliš nemluvili, a tak se výchozím bodem knihy *Poste restante* staly kusé útržky jejich vzpomínek, vaše imaginace a posléze archivní dohledávání. Do jaké míry kradmo pronesené věty rodičů ovlivnily vaše dětství?

Na to, že jsem vyrůstal v nenormální době komunisticko-stalinského útlatku, jsem měl neuvěřitelně, až trapně normální dětství. Rodičovské vzpomínky na mě vůbec nedoléhaly. Já o jejich předchozích životech, o jejich traumatech opravdu nic nevěděl, i když ten zážitek holokaustu byl u nich pořád hrozně čerstvý a týkal se jejich nejbližších.

Ty střípky, které zmiňuji, jsem si vybavoval až později, v úplné dospělosti. Můj otec svou židovskou identitu opravdu ne-

zdůrazňoval. To neznamená, že se k ní nehlásil, hlásil, a jak stárl, tak čím dál víc... Kdykoli čtu jeho povídky, uvědomuji si, jak hodně a zvláště o židovském osudu, třeba o době protektorátu (kterou na vlastní kůži nezažil, protože tu

Jindřich Mann.
Foto Margareta Vojtková, 2018.

nebyl), píše. Nám nic neřekl. O jeho rodině, která pocházela z východopolské Stanislavi, nevím vůbec nic.

Zmiňujete, že zažitý a ve slovníkových heslech přejímaný údaj o místě narození vašeho otce není pravdivý. Že se Ludvík Aškenazy nenarodil v Českém Těšíně, ale právě ve Stanislavi.

Mateřtinou mého otce byla nejspíš polština, když mluvil česky, mival přízvuk, který původně zněl trochu ostravsky, slyšel jsem to na starých rozhlasových nahrávkách, později už ho neměl... Česky se asi naučil až ve Svobodově armádě. Řekl bych, že otec si místo svého rodiště posunul tak, aby jednak odůvodnil svůj „ostravský“ přízvuk a jednak aby bylo v hranicích Československa. Těšín byl nejbližší Polsku a současně byl český. Možná to poprvé uvedl, když chtěl vstoupit do armády.

Měl štěstí, že ho Rusové neposlali do gulagu jako mnoho jiných Čechoslováků z Rusy zabraného Polska a z Ruska.

Ale oni ho poslali! O svém dětství otec nemluvil nikdy, ale o válečných letech někdy trochu vyprávěl. Třeba o tom, že než se dostal do armády, někdy na začátku války v tom chaosu bloudil Ruskem, jednou ho zatklí a do lágru ho opravdu poslali. Ještě se dvěma etnickými, sovětskými Němci. Ale tak, že jim dali lístek na vlak a řekli, ať dojedou někam na Sibiř, tam vystoupí a přihlásí se. Nastoupili, ale otec z toho vlaku vystoupil, ti dva nešťastníci jeli dál. Nebo o tom, že ho někde vyslychalo NKVD a byl tam nějaký důstojník, ve kterém se projevila snad lidskost, a řekl jim: „Tak běžte, kluci.“ On se celou tu dobu potloukal s jedním kamarádem ze Stanislavi, který pak také žil v Čechách.

O samotných bojích mluvil? Bojoval u Sokolova, dostal několik vyznamenání...

Jako kluk jsem toužil po tom, aby mi vyprávěl o svých hrdinských činech, o rozstřílených německých divizích. Ani toho jsem se moc nedočkal. Ale po válce se občas stýkal s bývalými spolubojovníky v kavárně hotelu Evropa, brával mě s sebou. Sedával tam s nimi, připadali mi starší než on a mluvili s ruským nebo polským přízvukem. Někjaké zvláštní legionářské pouto mezi nimi nebylo. Myslím, že se navzájem nebrali moc vážně. Vnímám jsem u stolu takovou melancholickou skepsi, ta se nejspíš nevztahovala k dávným bojům, ale k tomu, co následovalo. Byl jsem malý, ale všiml jsem si, že se s nimi život asi moc nemazlil.

Vás otec patřil k oficiálním autorům, byl členem komunistické strany.

Ano, do strany vstoupil a v jeho případě bych řekl, že skutečně z přesvědčení. U lidí, kteří prošli holokaustem, druhou světovou válkou, se rozhodnutí dát se ke komunistům, myslím, může měřit jinak. Je zajímavé, že ve Svobodově armádě byly politické strany zakázané, tedy i komunistická strana, takže do ní vstoupil hned po válce. Ale rozhodně nás pak, jak se pamatuji, v komunistickém duchu nevychoval, naopak, spíše protirežimně. Možná že jeho prorežimní období jsem nezažil, nebo jsem byl moc malý. Myslím, že duší nebyl komunist, ale spíše socialista. Když jsme se o komunismu později bavili, vzpomínal, jak v armádě hovořil s člověkem, který mu dával protikomunistické školení a používal při tom jasné argumenty, včetně moskevských procesů. A otec byl schopný mi popsat, jak tyto argumenty na člověka,

pokud je o své pravdě přesvědčený, vůbec nepůsobí.

Existovalo nějaké rodinně tradované vyprávění, jak se vlastně vaše babička Marie (Mimi) seznámila roku 1914 se spisovatelem Heinrichem Mannem? Bylo to v divadle, jak naznačujete ve vzpomínkách?

Žádná rodinná pověst se k jejich setkání neváže. Existují dvě teorie, jednu jsem popsal v knize, že se setkali v divadle, druhá že na maškarním bále v Berlíně. Babička byla hezká a asi bystrá žena s jistým sklonem k tloušťce; s tím bojovala celý život a přešlo jí to až v Terezíně.

Váš děd do Čech, do Prahy jezdil poměrně často, přátelil se s místními intelektuály. Když ho nacisté roku 1933 zbavili německého občanství a emigroval do Francie, požádal si o občanství československé. K tomu potřeboval domovské právo, o které neúspěšně žádal v Liberci, a nakonec ho získal v obci Proseč na Chrudimsku. Proč právě tam?

Ludvík Aškenazy v Bolzanu, 70. léta.

Domovské právo mu nabízely i jiné obce (třeba Litomyšl). Proč to byla nakonec Proseč, přesně nevím, ale domnívám se, že díky místnímu radnímu, panu Fleischmannovi, slušnému člověku. Dědovo domovské právo podporoval i pan starosta, profesí malíř pokojů. Byli asi nejkonkrétnější, skutečně jednali a díky nim získali v Proseči domovské právo, a tím právo na občanství, nejen můj děda, ale i jeho bratr Thomas Mann, jeho žena Katia a všechny

jejich děti. Ten pan Fleischmann zřejmě nebyl žádný introvert, lidé ho měli rádi, uměl dát věci do pohybu. Jemu na Mannech hodně záleželo, snad to jako Žid dovedl lépe pochopit, snad z nějakého prosečského vlastenectví. Starostu pak Němci na čas zavřeli, panu Fleischmannovi se naštěstí povedlo včas utéct, usadil se v Anglii. Přál si ale být pochován v Proseči, takže když roku 1966 zemřel, někdo jeho urnu tajně přivezl do Proseče a tam ji pod falešným jménem uložili na hřbitově.

Udržujete s Prosečskými kontakty?

Občas tam jezdím, jsou to moc milí lidé. Ale ještě k panu Fleischmannovi: povedlo se mu včas poslat s pomocí Nicholase Wintona své dcery do Anglie; s oběma jsem se krátce setkal. Milena Grenfell-Baines je tu dost známá, podporovala české hudebníky, také kuchaře a hoteliéry. Do Anglie se díky ní začala dovážet remoska a vydala knížku receptů *Lady Remoska*. Její manžel je architekt a byl za své zásluhy povýšen do šlechtického stavu, takže ona je lady. Druhá dcera Eva je pedagožka a obě jsou velké osobnosti.

Váš děd nakonec skončil roku 1940 v USA. Píšete, že i z exilu dokázal zasahovat ve prospěch své bývalé manželky a dcery. Máte pro tuto domněnku nějaké důkazy?

Přímé ne, ale naznačovala to matka, navíc tomu odpovídají fakta. Babičku a matku zatklo gestapo hned druhý den po okupaci, ne jako Židovky, ale jako příbuzné H. Manna. Byly zřejmě na nějakém seznamu, které tyhle režimy produkuje. Gestapo ale bylo úplatné, a dědovi se zřejmě povedlo je vykoupit. Potom zachránil babičku před transportem, protože v Terezíně byla zahrnuta mezi „prominenty“. Ale na následky věznění stejně brzy po válce zemřela.

Mezi bratry Thomasem a Heinrichem posléze nepanovala úplná shoda – je to tak?

Na tohle téma existuje řada odborných knih, mnoho teorií. Já se domnívám, že to byla jednak přirozená bratrská revnivost, přičemž Heinrich, starší, byl dlouho ten úspěšnější, začal psát dřív než Thomas a možná právě on mladšího bratra ke spisovatelství přivedl, později se to zcela obrátilo. A pak určitá rozdílnost povah – Heinrich byl spíš republikánský demokrat (mluvíme o 19. století,

počátku 20. století), vážil si francouzské demokracie, měl rád románskou kulturu, dlouho žil v Itálii. Thomas byl hodně zaměřený na císařské Německo, na svébytnou německou cestu.

Lze říct, že východoněmecká propaganda si Heinricha Manna po válce do jisté míry přivlastnila?

Ano, východní Němci si ho přivlastnili. Měřítka počátku 20. století byl vnímán jako socialista, bouřlivák, levičák, bohém. Důkazem toho je koneckonců i to, že si v téměř kmetském věku padesáti let vzal mou babičku, neznámou herečku ze Smíchova, a po rozvodu s ní pak bardámu Nelly, ale také to, že v třicátých letech zůstal nekritický pohled na Sovětský svaz. Východní Němci ho jmenovali prezidentem Akademie umění, což byla za výmarské republiky velmi vážená instituce a on byl jejím prezidentem už před válkou. On tu funkci sice přijal, ale tak trochu lišácky, protože odjezd z Ameriky pořád odkládal, až tam roku 1950 zemřel. To byl už opravdu v letech, žil opuštěný a poměrně chudý a osudem zkrísnutý, jeho manželka spáchala roku 1944 sebevraždu. Kdyby se o něj nestaral bratr Thomas, nepřečkal by asi vůbec.

Přijalo vás v emigraci Německo jako „Mannovy“, nebo jako další z řady uprchlíků?

Jako další z mnoha uprchlíků. Jiné to bylo pro mou matku, ta se vracela do známé země. Ale z domova se odcházelo těžko. My jsme si vlastně celý ten rok po emigraci, po roce 1968, kdy se tak úplně nevědělo, co bude, prodlužovali výjezdní doložku. Úřady s námi komunikovaly, a tím jsme promeškali možnost jít dál, protože některé možnosti se neopakují. Nicméně Spolková republika se k československým emigrantům chovala velmi vstřícně a seriózně.

Pane Manne, o čem jsou vaše filmové dokumenty a filmy?

Mě zajímala hlavně fikce, chtěl jsem po filmové akademii točit hrané filmy, ale to nebylo jednoduché, takových lidí byla spousta a peněz omezeně. Dělat dokumenty pro televizi bylo snazší, dělalo se jich víc a jsou nepoměrně levnější. Já se kulturně cítil jako Čech a tenhle kulturní přístup jsem se snažil do práce nějak dostat. To nebylo snadné, ona to není náhoda, že Němci jsou Němci a Češi jsou Češi.

(pokračování na str. 8)

BRALI MĚ JAKO EXOTA

(dokončení ze str. 7)

Jinak vnímají poezii, skutečnosti, humor. Předsudků vůči Němcům jsem se postupně zbavil (samozřejmě nemluví o nacismu), jako že jsou bez humoru a kožení, ale jejich poetika je skutečně jiná než naše.

Já v sobě nesl ta pražská filmová šedesátá léta. Když jsem točil absolventský film, hledal jsem herce. Zjistil jsem, že na pracovním úřadě je v kartotéce zaregistrována spousta komparzistů. Tak jsem je obtelefonoval, zašel za nimi. Jednou z nich byla stará paní, tedy bylo jí asi sedmdesát, která se na stará kolena rozhodla, že bude skládat písničky a že je bude zpívat. K těm písničkám si šla i kostýmy. Našla si staré předválečné texty, k nim složila hudbu a ušila kostým. Tak jednou vystupovala jako cigareta, podruhé jako kozák s knírem. Byla zvláštní, taková drobná, absolutní proletářka z nuzných poměrů, vystupovala ve starobincích. Takoví lidé mě zajímali a o těch jsem točil. Nakonec jsem si svými dokumenty na svá témata udělal jméno a mohl jsem dělat i hrané televizní filmy, ovšem nejdřív pro děti. Točil jsem pak i pro dospělé, prime time, jak se říká, například různé díly detektivních řad. Ty jednotlivé části byly vždy ukončené. Párkrát jsem si i zahrál.

Je vám jako vašemu otci vlastní dětská optika? V povídkách ji používáte.

To je spíš náhoda. Pro hrané filmy jsem psal scénáře a až na jeden či dva to byly součástí nějakých seriálů. Většinou jsem se snažil, aby se v nich vyskytovalo co nejmíň dětí. Ale někdy to nešlo.

Víte, já se ocitl ve špatnou dobu na správném místě. V sedmdesátých letech nastupovala k filmu moje generace, nebo trochu starší lidé, což byli většinou levicoví revolucionáři, kteří bojovali s německou tradicí, kterou po právu zavrhovali, ale tím se z nich stávali zastánci takového hloupého osvícenectví. Zavrhovali fantazii, hlavně chtěli každého vychovávat. Bylo to těžko snesitelné, nakonec mě brali jako takového exota.

Měl stejné potíže i váš otec?

Ani ne, ten psal rozhlasové hry a hodně pohádky. Musel živit rodinu, zůstal na volné noze, takže psal věci na dost vysoké úrovni, ale denní spotřeby, rozhlasové hry, každých čtrnáct dní pohádku

pro bavorský rozhlas, televizní scénáře. Drasticky se s tím ale utkával režisér Radok ve Švédsku, toho to úplně ničilo.

Jak jinak vzpomínáte na život v rozděleném Berlíně?

Bylo to dost unikátní. Na východ jsem se bál, i jezdit přes NDR na jiná místa Spolkové republiky, a jinudy to nešlo. Dlouho jsem jenom létal, letenky byly levné, spolková vláda je subvencovala, nebyl jsem sám. Západní Berlín byl taková trochu ošuntělá, ale přesto největší německá metropole, život tam běžel 24 hodin, žádné policejní zavírací hodiny. Dnes normální,

tehdy ještě rarita. Bylo to město studentů a podivných existencí a mezi tím se vyskytovali původní Berličani. Mělo to jemné bizarní rysy, zvláštní šarm. Jednou jsem se i na rok odstěhoval do Mnichova, ale stýskalo se mi. Na druhé straně bylo zapotřebí vždy na čas vypadnout, už jenom aby člověk viděl nějaké louky a obzor.

Jste spisovatel ze spisovatelské rodiny. Kdo jsou vaši oblíbení autoři?

Tak to se jistě mění věkem. Když jsem si poprvé přečetl Dumasovy *Tři mušketýry*, nemohl jsem uvěřit, že už jsem je dočetl, a hned jsem je začal číst znovu. No a teď už jsem je možná šedesát let neotevřel. Stejně to bylo asi později s Markem Twainem. Pak jsem chtěl psát jako Hemingway, a už dávno nechci. Tím nechci říci, že kdybych chtěl, tak mohu. Mám hodně rád Singera, Nabo-

kova, ale i ty vybírám trochu namátkou. Z českých Čapka, zbožňuji Poláčka, hodně jeho skvělých knih je dost neznámých, Kunderu i mého otce – pokud mluví o díle, ne o jedné knížce, která mne něčím uchvátila.

Váš otec se po pádu komunismu vrátil k českým čtenářům, vyšly jeho vybrané spisy, vycházejí pohádky, prózy pro děti se dramatizují. Máte pocit, že se vrátil do zdejšího čtenářského povědomí?

Neřekl bych. Myslím si, že Aškenazy byl opravdu velmi dobrý spisovatel. Ve své době byl známý a slavný, ale samozřejmě byla spousta jiných vynikajících spisovatelů, kteří na konci padesátých let a poté buď publikovali s bídou, jako Josef Škvorecký, nebo nemohli vůbec. Poté, co jsme emigrovali, zmizel ale z knihoven a knihkupectví. Nepsal ale ani pro česká nestátní média, ať už samizdat nebo exilová nakladatelství, v exulantském prostředí se neangažoval, tak upadl v zapomnění. Také onemocněl a poměrně brzy zemřel. Ale jeho věci se vždy znovu vynoří. Často někoho potkám, kdo ho má rád. V Divadle v Dlouhé běží už asi dvacet let hra *Jak jsem se ztratil*, což je výborně udělané představení v úpravě Jana Borny.

Od roku 1989 žijete částečně zde a částečně v Německu. Jak z tohoto pohledu hodnotíte vývoj u nás? Co vás nejvíce mrzí a co naopak těší?

Nejvíce mě těší, že padl komunismus, že jsme se mohli vrátit. Když člověk jel z Berlína do Mnichova, natož z Berlína do Amsterdamu, byly optické rozdíly markantní, lidé jinak vypadali, jinak se oblékali, jinak jedli, byly různé hospody, zatímco když jsem jel roku 1989 poprvé vlakem ze Západního Berlína do Prahy přes východní Německo, bylo to opticky úplně totožné. Měl jsem pocit, že ten sovětský kolonialismus země opravdu zpodobnil, že ztratily svou tvář. Takže já si změnu režimu každodenně připomínám, neboť je všude vidět. Země civilizačně a kulturně hrozně rozkvetla, nejen v Praze, ale i v menších městech, což si zřejmě asi polovina lidí neuvědomuje. Snad to je i tím, že od časů Václava Havla se nenašla osobnost, která by určité ideje a hodnoty dokázala definovat, sympaticky zjednodušit a reprezentovat, zatímco opačné ideje a hodnoty si své reprezentanty našly... Ale já jsem optimista a věřím, že se to zlomí.

ALICE MARXOVÁ

VYJADRENIE ÚZ ŽNO NA SLOVENSKU

Vážená redakcia Roš chodeš,

považujeme za potrebné reagovať na rozhovor s predsedom bratislavskej ŽNO Tomášom Sternom (Rch 2/2018, str. 6–7, 15).

Predseda ŽNO Bratislava T. Stern vedie dlhodobu ohováračskú kampaň proti ÚZ ŽNO a jeho predsedovi, ako aj proti predchádzajúcim vedeniam ŽNO Bratislava a proti mimobratislavským ŽNO. V rámci kampane rozosiela tisícky mailov plných poloprávd, alebo klamstiev. Pre potvrdenie virtuálnej reality, ktorú vytvára o sebe, vyrába množstvo dokumentov, SMS správy, zápisnice a najnovšie novinové rozhovory, ktoré majú v lepšom prípade len čiastočný vzťah k realite. Aj v citovanom rozhovore pre RCH neraz uvádza klamlivé informácie s cieľom očierniť nielen ÚZ ŽNO, ale aj predsedov všetkých ostatných obcí. Popiera

fakty aj v prípadoch, ktoré sú ľahko overiteľné. Ako príklad uvádzame tvrdenie Sterna, že „novozvolený predseda obce je určite najmladším za posledných sto rokov“. Skutočnosť je taká, že nie je najmladším ani za podstatne kratšie obdobie. V citovanom článku je viacero podobných príkladov „volného narábania“ s faktami.

Stern podpísal spoločné prehlásenie všetkých predsedov ŽNO k situácii ohľadne Claims Conference, ale na druhý deň vystúpil s úplne opačným vyjadrením pred staršími členmi komunity, ktorí nemajú dostatok informácií, aby posúdili pravdivosť jeho tvrdení.

Hľadanie nepriateľov je základným pracovným prostriedkom MUDr. Sterna. Už prvé mesiace jeho pôsobenie vo funkcii predsedu viedlo k odchodu viacerých dlhoročných aktivistov a tiež zamestnancov obce, ktorých znechutila ním produkovaná šikana. Hoci opakovane deklaruje ako svoj cieľ „spájať komunitu“, v skutočnosti po roku 1989 nik nedokázal rozošvať ŽNO v Bratislave aj na celom Slovensku do tej miery, ako sa to v krátkom čase podarilo jemu.

Predseda Stern požaduje, aby akejkolvek aktivity v prospech členov obce boli ním vopred schválené, aj keď to nie sú aktivity v priestoroch obce, teda bez jeho súhlasu nemožno vykonať napríklad ani bat/bar micva, brit mila, svadbu a pod. Ešte absurdnejšie sa javí požiadavka odovzdávať zoznamy účastníkov náboženského obradu!! Toto opatrenie bolo zamerané proti aktivitám rabína Kapustina. Rabi Kapustin reagoval na trvalé šikanovanie tak, že opustil byt, ktorý mu bol pridelený obcou. Reakcia T. Sterna? Vinný je Ústredný zväz, pretože si dovoľil nenechať rabína na ulici, ale poskytol mu ubytovanie v inom byte.

Čo sa týka, citujeme: „*neschopnosti určitých ľudí povzniesť sa nad osobné animozity*“, to je veta, ktorú by si MUDr. Stern mal opakovať denne, pretože sa nikoho netýka vo väčšej miere,

ako jeho samotného. Je hodné pozornosti, že otvorené dištancovanie sa od krokov a vyjadrení MUDr. Sterna zaznieva už aj priamo z radov jeho najbližších spolupracovníkov, z Prezídia ŽNO Bratislava. Do pozornosti čitateľov dávame aj to, že Stern (v citovanom rozhovore) najprv uvádza, že „*diskusii neprospeje, keď sa o interných záležitostiach komunity povedú debaty prostredníctvom médií*“, a v nasledujúcich riadkoch nenechá na Ústrednom zväze ŽNO „suchú nitku“. Má vôbec zmysel charakterizovať takú absenciu sebareflexie?

Vieme, že tón tohto listu nezodpovedá štandardu článkov v RCH, ale v reakcii na „vedrá špiny“ trvale produkované MUDr. Sternom nevieme inak odpovedať.

I. Rintel, predseda ÚZ ŽNO v SR

R. Duda, predseda ŽNO Košice a podpredseda ÚZ ŽNO v SR

M. Barto, predseda Revíznej komisie ÚZ ŽNO

(Roš chodeš dal možnosť vyjádriť se oboma stranám, zúčastneným na diskusii. Nicméně nepředpokládá, že její eventuální pokračování bude vedeno jeho prostřednictvím.)

I. Rintel hovoří na tryzně v Žilině. Foto archiv.

PRŮZKUM O STEREOTYPECH

(dokončení ze str. 3)

nejprve na důvody konkrétních problémů s člověkem, který sice nepochází z menšiny, ale je „jiný“, a teprve pak přímo na lidi z menšin.

Jedná se o velmi složité a důležité téma, které má vliv na celou společnost. Pracovníci ÚSTR ve své zprávě předkládají řadu konkrétních návrhů, jak situaci zlepšit, aniž by se přidávala administrativní práce již teď papírováním přehlceným a celkově přetíženým pedagogům a zároveň se účelně čerpaly zdroje, které nabízejí četné domácí a zahraniční neziskové organizace.

Mezi tyto návrhy patří například to, aby se jednorázové přednášky pro velké skupiny studentů nahradily dlouhodobějšími projekty (typu úspěšných projektů Židovského muzea „Naši, nebo cizí“ či „Zmizelí sousedé“). Organizace, které jsou schopny poskytnout potřebnou asistenci (Institut Tereziánské iniciativy, Židovské muzeum, Muzeum romské kultury ad.) by měly se školami navazovat trvalejší spolupráci nebo podporovat učitele, aby studenti ve výuce s tématem semináře dál pracovali. Programy by měly být vytvářeny na základě potřeb jednotlivých škol. Projektové výzvy dárců by měly být flexibilní, aby příjemci (školy) mohli měnit obsah a průběh projektu v závislosti na tom, co jejich žákům vyhovuje a co potřebují. Učitelé, kteří dělají takovou práci navíc, by měli být finančně odměňováni. A – což je velmi důležité – podporovat by se měly projekty, které se zaměřují nejen na děti, ale také na rodiče a místní komunitu. (Zprávu lze nalézt na adrese www.stereotypy.cz.)

Jednou z překážek zlepšení situace je dle K. Hoření i minimální komunikace mezi dárcovskými organizacemi, které vypisují projektové výzvy, a příjemci (školami) a lektory a celkový kontakt s ministerstvem školství. Prvním krokem k nápravě je konference, kterou ÚSTR uspořádal a pozval na ni zástupce všech zmíněných skupin. O tom, co setkání přineslo, budeme informovat. (am)

SYNAGOGA NA SIBIŘI

Židovští vojáci v carské armádě a jejich synagoga v Tomsku

Na začátku února vrátil městský úřad půlmilionového sibiřského města Tomsk místní židovské obci starou dřevěnou synagogu postavenou před 120 lety. Budova dnes připomíná spíše chátrající měšťanský dřevěný dům z 19. století, jakých nalezneme spoustu po celém Rusku: prohnílé základové trámy, zbytky bohaté řezbářské práce, vytlučená okna zabetonovaná proti nezvaným hostům a cedulky varující před havarijním stavem budovy.

Nicméně tradiční název „vojácká synagoga“ z povědomí obyvatel Tomsku nikdy tak úplně nezmizel, třebaže budova v sovětském období postupně sloužila jako úřad, sklad a od 30. let pak jako ubytovna pro vědecké pracovníky Tomské státní univerzity.

Za svůj neobvyklý název vděčí synagoga okolnostem, za kterých byla v roce 1897 vybudována. A především pak důstojníkovi carské armády židovského původu Hercelu Camovi, který byl v té době duší obce židovských vojenských veteránů v Tomsku. Životní příběh tohoto jediného ruského Žida, který si v carské armádě vysloužil důstojnickou hodnost, aniž by se vzdal židovské víry, je více než dobrodružný a souvisí s fenoménem tzv. „kantonistů“.

KANTONISTÉ

Jako „kantonisté“ byli v Rusku v první polovině 19. století obecně označováni neplnoletí synové vojáků nižších vojenských hodností, kteří se kvůli svému původu automaticky stávali poddanými vojenské správy a měli povinnost sloužit v ruských ozbrojených silách. Slovo „kantonista“ je převzaté z němčiny a stejně tak i samotný systém doplňování armádních stavů se inspiroval v Prusku, kde byly odvody do armády prováděny právě podle „kantonů“.

Tento carský výnos vstoupil v platnost po nástupu cara Mikuláše I. na trůn, ale ve skutečnosti ještě nese rukopis Alexeje Arakčejeva, zakladatele proslulých vojenských osad – jakéhosi prototypu budoucích pracovně-nápravných

táborů, které měly z tradičního venkovského obyvatelstva „vyrábět“ normované a dokonale poslušné vojáky.

Rozhodnutí o povinných odvodech neplnoletých chlapců mělo za účel doplnit stav ozbrojených sil oslabených po napo-

leonských válkách o poddůstojníky, topografy, vojenské inženýry, kresliče, hudebníky, vojenské soudce, lékaře, písaře a nejrůznější řemeslníky. Už méně se ale ví, že od roku 1827

do roku 1856 se tato forma poddanství vztahovala také na děti ruských Finů, Cikánů, Poláků a Židů, kteří byli do armády nezřídká odváděni násilně. Za 29 let, tedy do chvíle, než car Alexandr II. tuto formu poddanství korunovačním manifestem zrušil, bylo do armády násilně odvedeno 75 000 židovských dětí.

Židovské obce, v té době ještě stoprocentně soustředěné na západních územích Ruska, v tzv. pásmu osídlení, měly povinnost dodávat ročně sedm „kantonistů“ – tedy židovských chlapců starších šestnácti let – na tisíc mužů z jednoho vojenského okruhu. Okruhy byly čtyři, takže z každého se odvádělo jednou za čtyři roky. V roce 1827 car zákon zpřísnil, v důsledku čehož se odvodový věk chlapců snížil na dvanáct let a počet odvedených „kantonistů“ stoupl na deset z tisíce mužů. Vzhledem k tomu, že mnohé rodiny se z pochopitelných důvodů plnění této povinnosti vyhýbaly, Mikuláš I. nechal zřídit speciální oddíly profesionálních únosců – „chapunů“, jak jim říkali Židé. Ti pořádali nájezdy na pásmo osídlení a dvanáctileté nebo i mladší chlapce z židovských rodin unášeli. Rodiče se pak o osudu svých dětí často už nikdy nedozvěděli.

Další židovské chlapce potom odváděli jako „pokutu“ za ty, kteří ze služby utekli nebo nesnesitelné poměry v armádních zařízeních řešili sebezmrzačením. V takových případech byl tolerova-

ný odvodový věk i pod deset let. K běžné praxi také patřilo, že po zavlčení do tzv. „kantských praporů“ byli židovští chlapci násilně pokřesťanšťováni a jiným způsobem „převychováni“.

ZATVRZELÍ ŽIDÉ

„O pokřesťanšťování v kantských školách všichni věděli. Po křtu chlapcům měnili příjmení. Některé k přestupu na pravoslaví přesvědčovali pomocí přemlouvání a kázání, jiné podpláceli a některé křtili prostě násilně,“ vypráví David Kižner. Ubránit si svou židovskou víru se podle něj dařilo jen málokomu z nich. Těm, které se nepodařilo zlomit, se říkalo „zatvrzelý Žid“, a nebylo jich málo. Ale i mnozí z těch násilně pokřtěných na víru svých předků nezapomínali.

Zachoval se například dopis z roku 1873, ve kterém tomský pravoslavný protojerej sděluje gubernskému vojenskému veliteli nezlomné přání písaře Jicokviče přejít z pravoslaví na židovskou víru.

Takových žádostí se podle Kižnera v sibiřských archivech dochovala celá řada. Ale teprve v roce 1905 byl vydán carský výnos, kterým se povolovalo „nechat se na vlastní přání vyloučit z pravoslavné církve“.

Samotné židovské obce povinné odvody nezletilých chlapců přijímaly jako nutné zlo a smířovaly se s nimi. Existoval dokonce náboženský rituál vyprovázející novopečené „kantonisty“ na jejich cestu do nového života. Novobranci zahalení do talitů

museli nastoupit před archou úmluvy a v přítomnosti představitelů náboženské obce a světských úřadů pronést v jidiš nebo hebrejštině přísahu následujícího znění:

„Ve jménu Hospodina, Všemohoucího a věčného boha Izraele, přísahám, že budu z vlastní vůle sloužit ruskému carovi a ruskému státu tam, kam budu odvelen k výkonu služby, a podřídím se vojenskému velení stejně bezvýhradně, jako bych byl povinen sloužit obraně zákonů země izraelské. [...] A pokud ze slabosti nebo z něčeho navedení poruším mnou danou přísahu věrnosti ve vojenské službě, ať na mou duši padne věčné prokletí a postihne i celou moji rodinu. Amen.“

Synagoga v Tomsku, původní vzhled. Foto archiv.

Synagoga v Tomsku, dnešní podoba. Foto T. Salimova.

ŽIDÉ NA SIBIŘI

Hercel Cam byl jedním z těch nemnoha, kdo k pravoslaví konvertovat odmítli, a vojenskou kariéru udělal jen díky svým mimořádným schopnostem.

Když byl v roce 1876 ve věku 41 let s počtami a v hodnosti důstojníka propuštěn do výslužby, začal v sibiřském Tomsku budovat obec a synagogu pro další armádní veterány – bývalé židovské „kantonisty“, jako byl on sám.

Židovské osídlení na Sibiři bylo v té době poměrně početné. První Židé se tam objevili již v 17. století. Byli to váleční zajatci z bojů, které vedlo Rusko s Polsko-litevským knížectvím. Po skončení rusko-polských válek dostali „litevští, němečtí a židovští“ zajatci právo vrátit se do své vlasti, ale mnozí se rozhodli na Sibiři zůstat. Další Židé se na Sibiř dostali jako vyhnanci a galejníci. Ale v 19. století tam Židé začali přijíždět také dobrovolně, „za lepším“. V roce 1836 inicioval car Mikuláš I. zakládání židovských zemědělských kolonií, kde měli být Židé „převychováni a naučeni zemědělským pracím“. Stovky židovských rodin ze všech koutů Ruska se tehdy rozhodly přesídlit do „Nové Palestiny“. Vedly je k tomu především zoufalé životní podmínky v židovských štetlech v pásmu osídlení. Kvůli půdě a lepší životní perspektivě byli ochotni podstoupit cestu do chladných, neznámých sibiřských krajů. Peníze na cestu a zařízení dostali od státu. Z dnes již těžko zjistitelných důvodů byl výnos povolující odjezd Židů na Sibiř po pětadvaceti dnech zase zrušen. Ale stovky židovských rodin se tam přeci jen usadily.

V době, kdy Hercel Cam začal uvažovat o stavbě „vojácké synagogy“, v Tomsku už dvě synagogy byly. První, takzvaná „kamenná“, sídlila v domě, který místní židovská obec vykoupila u dědiček jednoho zdejšího vysoce postaveného úředníka. A v roce 1859 nechal místní kupec Kaminer postavit na pozemku vlastního domu druhou synagogu, které se od té doby říkalo Kaminerova.

Kantonisté i vysloužilí vojáci chodili právě do Kaminerovy synagogy, protože byla nejbliže kasárnám. Podle Davida Kižnera je tam však nevětili právě s otevřenou náručí.

„Jednomu z vojáků-kantonistů, Moisejovi Gurevičovi, se narodil syn a na jednu ze sobot dohodl obřad obřízky. Když ale společně s přáteli vojáky přišli

do synagogy, správce jim navrhl, aby obřad proběhl v šatně. Vojáci se urazili a přísahali si, že si postaví vlastní synagogu,“ vypravuje Kižner.

VOJÁCKÁ SYNAGOGA

A tak začala v roce 1872 v Tomsku fungovat dřevěná „vojácká synagoga“. Jejím prvním gabajem a pokladníkem se stal právě vysloužilý důstojník carské armády, kantonista Hercel Cam.

Jeho cesta do Tomsku byla dlouhá a trnitá. Carští pochopové, zmínění „chapunové“, ho unesli v roce 1851 ze štetlu poblíž Volyně. Bylo mu osm let. Svě rodiče už nikdy neviděl. Dostal se do „kantonské“ školy a v roce 1854 ho společně s ostatními židovskými chlapci z Volyňské gubernie poslali do sibiřského Tomsku, kde je připojili k 8. pěchotnímu pluku. Sám Hercel Cam vzpomíná na své „kantonské“ dětství takto:

Předseda ŽO v Tomsku Boris Romackij. Foto Tatjana Salimova.

„Po večerech jsme se museli shromáždit v jedné místnosti. Chodili za námi pravoslavní popi a s pomocí všelijakých slibů nás přemlouvali, abychom přijali křesťanství.“

Přibližně polovina z dvou set dětí, které přijely v roce 1854 z Volyně, se během roku nechala pokřtít. Hercel Cam odmítl.

Přes setrvalý nátlak se ke konverzi nikdy nenechal přesvědčit. O jeho povýšení do důstojnické hodnosti usilovali všichni důstojníci v jeho pluku a nakonec byl zvláštním carským výnosem Alexandra II. povýšen na praporčíka a později dokonce na kapitána. O svém nelehkém dětství, vojenské kariéře i vybudování „vojácké synagogy“ a životě „kantonské“ židovské obce v Tomsku napsal Hercel Cam knihu *Dějiny vzniku vojensko-náboženské vojácké školy v městě Tomsku*, kterou dnešní gabaj tomské synagogy označuje za vzácný pramen pro pochopení náboženských nálad mezi tehdejšími sibiřskými Židy.

V roce 1930 byly znárodněny všechny tři tomské synagogy včetně dřevěné „vojácké“ a zbytek Židů, kteří bez ohledu na protináboženské nálady v Sovětském svazu zůstali věrní víře předků, se na šábes ke studiu Tóry tajně scházeli v rodině Romackých. Když začalo být jasné, že židovskou obec se udržet nepodaří, několik svitků Tóry ze zavřených synagog tajně dopravili ze Sibiře do Litvy, Vilnius a Kaunasu, kde se i v sovětských dobách udržela poměrně živá náboženská obec.

Svitky Tóry z „vojácké synagogy“ se podařilo zachránit dědovi dnešního předsedy tomské židovské obce Menachemu-Josefu Romackému, který v synagoze pracoval jako šámes. „Když sovětské úřady synagogu zavřely, podařilo se mu svitek Tóry nepozorovaně vynést a uschovat,“ vypráví předseda obce Boris Romackij. Jeho děd a otec jej dlouhá

desetiletí schovávali doma a až u příležitosti nedávného předání synagogy tomské židovské obci se jej rodina Romackých rozhodla vrátit.

Židovská obec v Tomsku ostatně v posledních letech vůbec zažívá nebývalou renesanci. Díky úsilí rabína Leviho Kamineckého, který do Tomsku přicestoval před čtrnácti lety z Izraele, se podařilo zrekonstruovat Chorální

synagogu a vybudovat židovské společenské centrum. Rekonstrukce v nejbližší době čeká právě i „vojáckou synagogu“, na kterou by se měly vrátit původní dřevěné kupole a bohatá řezbářské práce, která původně synagogu zdobila.

„Je zážrak, že se synagoga vůbec zachovala,“ prohlásil během slavnostního předání vrchní ruský rabín Berl Lazar. Navrácení „vojácké synagogy“ židovské obci podle něj není jen akt spravedlnosti, ale i impuls k duchovnímu rozvoji města.

Co bude s touto synagogou dál, zatím není jasné. Místní obec uvažuje o tom, že by v ní zřídila Muzeum dějin Židů na Sibiři. Anebo slavnostní synagogu. S tím si ale v den navrácení synagogy židovské obci nikdo hlavu nelámá. Na jejím prahu zazněla poprvé po 120 letech tradiční židovská hudba a na dvoře se začalo tančit. Desítky lidí se radovaly, že symbolický klíč od jediné dochované dřevěné synagogy v Rusku má opět v rukou místní rabín.

JAN MACHONIN

ALBUM PRAHA

O málo známém pražském grafickém cyklu Friedricha Feigla

O životě a díle malíře a grafika Friedricha Feigla (1884 Praha – 1965 Londýn) jsme v *Rch* psali již několikrát. Naposledy předloni, kdy u příležitosti výstavy *Oko vidí svět* v Galerii výtvarného umění v Chebu vyšla péčí editora Nicholase Sawického Feiglova monografie s příspěvky domácích i zahraničních autorů (viz 9/2016). Ty přinesly řadu nových zjištění jak o Feiglově tvorbě z období Osmy, tak o jeho grafické tvorbě z počátku dvacátých let a zejména z doby Feiglova života v Berlíně, např. o jeho blízkých vztazích s Ludwigem Meidnerem a Jakobem Steinhardtem. Zvláště zajímavé jsou pro nás nové skutečnosti o Feiglově životě v Londýně, jeho působení v emigrantských uměleckých kruzích nebo o jeho činnosti ve výboru Ben Uri Gallery, která působí v Londýně dodnes. Neméně významné je poznání Feiglovy role jako prostředníka kontaktů českých umělců s berlínskými galeriemi, jeho iniciační a organizační působení v různých uměleckých seskupeních a jeho snahy o zabezpečení trvalejší spolupráce mezi pražskými německými a českými umělci.

Přes tato nová zjištění zůstává obraz Feiglova díla stále ještě značně neúplný. Za to může jeho neklidný život, to, že většina jeho prací v Německu byla zničena, a v posledku i jeho kvapný odjezd z Československa v březnu 1939. O to vítanější jsou všechny další přírůstky, které se objevují na uměleckém trhu doma i v zahraničí a které se postupně daří získávat i českým sběratelům. Z nich nejpozoruhodnější je nedávný objev u nás dosud neznámého grafického alba, které zakoupil sběratel Jan Placák na aukci v Berlíně. Zájemci ho mohou nyní zhlédnout na menší výstavě v prostorách Galerie a antikvariátu Ztichlá klika. Tomuto albu jsou věnovány také následující poznámky.

ALBUM PRAG

Dosud neznámý Feiglův grafický cyklus *PRAG – Zehn Tuschlithos von Friedrich Feigl (PRAHA – deset tušových litografií od Friedricha Feigla)* vydal nakladatel Ferdinand Möller

v Postupimi nejspíše v roce 1924. Poměrně rozměrné album (40 x 56 cm) vyšlo v nákladu 50 exemplářů, z nichž 10 bylo vytištěno na ručním papíru a od umělce vlastnoručně kolorováno. To, které získal J. Placák, patří právě mezi těchto deset nejzajímavějších exemplářů z celého nákladu. Pokud je nám známo, žádný další z výtisků tohoto alba se dnes v českých veřejných

Friedrich Feigl. Foto archiv.

sbírkách nenachází a lze se domnívat, že kompletní kolorované album *Praha* dnes u nás existuje pouze v tomto jediném exempláři.

Ve svém předchozím litografickém albu *Prager Ghetto* (12 listů), vydaném v Nakladatelství pro židovské umění a kulturu Fritze Gurlitta v Berlíně v roce 1921 (rovněž v nákladu 50 výtisků, u nás zastoupeno také v jediném exempláři), se Feigl deformacemi postav i architektury uliček a zákoutí v pražském Josefově výrazně přiblížil expresionismu. Nové a poněkud mladší album *Praha* se od předchozího cyklu odlišuje jak svým stylem, tak motivy. Ve srovnání s prostředím pražského ghetta, kde se Feigl snažil zachytit podle vzpomínek a starých fotografií stísněné uličky, zákoutí a plácky zaniklé čtvrti

v okolí Staronové synagogy a Josefovské (Široké) ulice, v albu *Praha* chtěl umělec ukázat současnou Prahu svých oblíbených procházek podél Vltavy se širokými výhledy do pražské kotliny a na její panoráma. Současně rozvíjí i nové možnosti své kresby a způsob vytváření dynamického obrazového prostoru. Feiglovi se zde otevírá daleko širší prostor, v němž může dát volný průchod svému vizionářství a energické kresbě.

Většina listů alba *Praha* tedy zachycuje široké pohledy z okolí Vltavy, které byly Feiglovi velmi blízké jako místo častých vycházek v dobách, kdy nábřeží ještě nebylo sevřené navigací a ani zde nejezdila tramvaj, o záplavě turistů nemluvě. V rodném městě prožil celé dětství a mládí a měl k němu velmi osobní vztah, nacházel zde stále nové motivy pro své kresby a obrazy a vždy uměl působivě zachytit jeho atmosféru. Feiglova rodina bydlela často ve čtvrtích okolo Vltavy, nedaleko nábřeží nebo přímo s výhledem na řeku. Feigl sám se narodil nedaleko Janského náměstí a vltavského břehu, které byly nejspíše místem jeho prvních her. Z Dlouhé třídy se Feiglovi stěhovali patrně kvůli asanační přestavbě do vzdálenější ulice Karoliny Světlé, která rovněž ústila na nábřeží, definitivní útulek však našli v Myslíkově ulici naproti Žofinu a pozdějšímu Mánesu. Jak je zřejmé, mnohá z míst jejich pobytu ležela podél nábřeží, nemluvě o galerii Feiglova mladšího bratra Huga, kterou vedl v třicátých letech na bývalém Masarykově (dnes Smetanově) nábřeží.

UNGELT

A KRÍŽOVNICKÉ NÁMĚSTÍ

Pouze dva, resp. tři z Feiglových pohledů v albu *Praha* se vracejí do srdce Starého Města, na nádvoří pražského Ungeltu, jednou v pohledu na východ s hotelem Ungelt v nárožním domě a svatojakubskou věží v pozadí, podruhé v pohledu z Ungeltu na západ s lodí Týnského chrámu nad střechami domů. Starý Ungelt Feiglova mládí byl ovšem jiný: zatímco domy na nádvoří jsou v podstatě stejné, vnitřní prostranství je poloprázdné, po nádvoří pobíhají slepice, což navozuje téměř venkovskou atmosféru. Feiglovi

bydli v době umělce mládí v Dlouhé ulici a Feigl navštěvoval nedalekou obecnou školu i Staroměstské gymnázium. Navíc v okolí bývaly nejrůznější hospody a kafirny, kam malíř později rád chodil.

Další z městských scén alba se odehrává na Křižovnickém náměstí, hlavním vstupním prostorem do Starého Města, kde se naskýtá obligátní pohled se Staroměstskou mosteckou věží a výhledem na kopuli sv. Mikuláše za řekou. Také tento list je dynamizován energickou kresbou, která tentokrát jakoby z pohledu uvádí zdejší domy a Mosteckou věž do pohybu, který se přenáší na sochy na mostě i několik kráčejících postav. Zdá se, že právě toto místo mělo pro Feigla zvláštní význam, jak naznačují jeho kresby a obrazy z Karlova mostu po celé období jeho umělecké kariéry.

ČERTOVKA NA KAMPĚ

Všechny zbývající litografie alba *Praha* jsou pohledy na Vltavu nebo Čertovku na Kampě, obvykle se starými mlýny nebo v jejich blízkosti a s výhledy na Karlův most. V zásadě bychom všechny tyto motivy mohli snadno obejít při jedné krátké procházce od Národního divadla přes most Legií, pak na Kampu až ke Karlovu mostu, na Křižovnické náměstí a nábřeží s celkovým pohledem na pražské panoráma.

Většina těchto Feiglových pohledů v otevřeném prostoru je budována pomocí ostrých světelných kontrastů, temných a světlých skvrn, které vytvářejí dynamický prostor od pomyslného úběžníku kdesi uprostřed kompozice. Není tomu tak ovšem vždy, některé pohledy malířovu záměru vyhovují lépe. Někdy se dynamika kresby zmocňuje celého výjevu a ovládá ho intenzitou ener-

gické kresby až po okraje grafického listu. Nejlépe však umělci vyhovují motivy, které mají hloubkovou perspektivu – zejména pohledy na Čertovku z nadhledu z mostu Legií nebo

Hradčany v podvečeru, kolorovaná litografie, kol. 1924.

z Karlova mostu, které sledují zužující se řeku a domky s vegetací na jejich březích, zdůrazňují dynamicky ubíhající prostor, jenž expanduje z plochy kresby zdánlivě až do vnějšího prostoru. Zrcadlení nebe na hladině prodlužuje pohled do hloubky, aby se pak zvedl do oblak a pokračoval až k věžím katedrál na horizontu. Snad nejpůsobivější je pohled na Čertovku z Karlova mos-

Čertův mlýn na Kampě.

tu. Feigl tu dospěl k výraznému zjednodušení scény, v níž energicky buduje téměř explozivní prostor, který se rozbíhá z hloubky obrazu do výšky a současně se zrcadlí ve vodní hladině.

PRAŽSKÉ PANORÁMA

Cyklus uzavírá celkový pohled z nábřeží za křižovnickým klášteřem na západní část pražského amfiteátru v osvětlení zapadajícího slunce od Petřína s roz-

hlednou, přes Strahovský klášter po Hradčany a tyčící se věže katedrál. Zatímco západní břeh je již celý ve stínu, sluncem ozářené a zružovělé nebe odráží siluetu celého pražského panorámatu na klidné hladině řeky s loďkami rybářů. Stupňující se kontrasty s hrou světla a černobílých skvrn tak vytvářejí široký prostor a zesilují jeho působení pomocí jemných akvarelových tónů. Tyto pohledy nám připomínají kompozici barokních obrazů, kde

světlo proniká z nebe a proráží mezi mraky, aby osvětlilo jako reflektor místa v obraze, odkud pak vyzařuje do okolního prostoru.

Připomínají nám též jiného známého malíře pražských panoramat, totiž Oskara Kokoschku s jeho podobným nadhledem nad řekou a výhledy do mraků a bouřlivého povětří. Kokoschka je Feiglovi blízký nejen svým viděním, ale zčásti i silnými deformacemi obrazového prostoru. Také jeho prostor je dramatický, své pohledy naplňuje podobným pohybem a dynamikou a svými pražskými panoramaty získal značnou proslulost, s jakou se z českých malířů sotvakdo může měřit. Kokoschka se navíc s Feiglem dobře znal a znal jistě i jeho pražské album, i když svoje pražské pohledy maloval až o patnáct či osmnáct let později než Feigl.

Výstava grafiky z alba *Praha* je v Galerii Ztichlá klika (Betlémská 10, Praha 1) přístupna do 28. března (úterý – pátek 13–19 hodin); na ni naváže další Feiglova výstava, tentokrát u nás dosud neznámých olejomalb. O té se dočtete v příštím čísle *Rch*.

ARNO PAŘÍK

PORTRÉT DÁMY

O nové publikaci Centra pro dokumentaci majetkových převodů

Vláda České republiky ve svém Programovém prohlášení v srpnu roku 1998 stvrdila, že za prvořadou prioritu svého úsilí považuje naplnění všech atributů demokratického právního státu, v němž jsou na předních místech otázky spravedlnosti a odstranění diskriminace. Ve vztahu k církvím vláda prohlásila, že nehodlá pokračovat v exekutivním převodu státního majetku, s výjimkou arizovaného majetku židovských obcí. Vláda vyjádřila vůli tuto záležitost řešit a vyvinout maximální úsilí, aby zločiny na majetku židovských občanů a institucí byly zdokumentovány a uloupený majetek vrácen či jinak kompenzován. Jedná se převážně o majetek, na který se polistopadové restituční zákony nevztahovaly, majetek shromážděný při realizování protižidovských zákonů a opatření na území současné České republiky během okupace či v Sudetech po jejich odtržení, případně i majetek, který byl konfiskován dvakrát, a to jak během nacistické okupace, tak poté za komunistické totality.

Za tímto účelem vláda svým usnesením ze dne 25. listopadu 1998 zřídila Smíšenou pracovní komisi, zabývající se problematikou zmírňování některých majetkových křivd, způsobených obětmi holocaustu. Hlavními úkoly Komise bylo zejména shromáždění co největšího množství údajů a dokumentování židovského majetku konfiskovaného německými okupačními orgány včetně nakládání s tímto majetkem po roce 1945 a příprava návrhů právní úpravy na zmírnění některých majetkových křivd způsobených obětmi holocaustu.

Tolik Závěrečná zpráva k činnosti Smíšené pracovní komise vlády a Federace židovských obcí, které předsedal tehdejší místopředseda vlády JUDr. Pavel Rychetský. Text je zajímavý i z dnešního pohledu, kdy už jsou některá fakta téměř zapomenuta. Zpráva ve svém závěru mj. konstatuje, že: *...pokračování činnosti, souvisejících s navrácením uměleckých*

předmětů, je řádně zajištěno prostřednictvím Centra pro dokumentaci majetkových převodů kulturních statků obětí 2. světové války.

Toto Centrum bylo rozhodnutím Smíšené komise ustaveno 1. listopadu 2001, tehdy jako samostatné pracoviště Ústavu pro soudobé dějiny Akademie věd ČR. O jeho činnosti jsme již mnohokrát referovali na našich stránkách. Od doby svého vzniku se transformovalo v obecně prospěšnou společnost a stalo se renomovanou institucí, která je uznávána v odborných kruzích jak u nás, tak v zahraničí. Za dobu své existence vydalo Centrum celou řadu publikací, ať už to byly sborníky z jeho konferencí, nebo významné monografie, zabývající se osudy válečných deponátů či uměleckými sbírkami, které se nacházejí v současných českých muzeích a galeriích.

SYCHROV – SVOZOVÉ MÍSTO

Koncem loňského roku vydalo Centrum další rozsáhlou monografii, nazvanou *Židovský majetek uložený na zámku Sychrov*. Publikace mapuje pohyb uměleckých sbírek z tohoto severočeského zámku, který sloužil jako svozové místo pro konfiskované předměty bez ohledu na to, odkud přišly. Objasnění původu uměleckých předmětů, tzv. provenienční výzkum, je ostatně klíčovou činností Centra, které se snaží o to, aby i současné sbírkové instituce věděly, jaký byl předchozí osud jejich exponátů. Nejde tedy jen o snahu identifikovat původní židovský majetek, ale také o jeho prezentaci v příslušném historickém kontextu a – pokud je to vůbec možné – o identifikaci případných dědiců a umožnění restitucí těchto uměleckých děl. Zmíněná publikace, která vyšla koncem loňského roku, je toho názorným příkladem. Je vybavena bohatou obrazovou přílohou, není však jen pouhým katalogem předmětů, jedná se o odbornou studii, jež obsahuje i životo-

pisů původních majitelů, které se podařilo identifikovat právě až pracovníkům Centra. Již samotná obálka je toho dokladem. Je na ní reprodukce miniatury, která byla celá desetiletí vedena pod různými inventárními čísly jakožto *Portrét dámy*. Až ředitelce Centra Heleně Krejčové se podařilo tento portrét „ztotožnit“, pokud bychom chtěli použít žargon spíše policejní. Zjistila, že se jedná o Elly Grabovou, která sama byla významnou sběratelkou umění a které se nepodařilo včas vycestovat do ciziny. Její majetek byl nacisty zkonfiskován a ona sama zahynula v roce 1941 v Lodži.

NAVĚDY ZTRACENO

Medailonky původních majitelů, které bylo možno identifikovat podle deportačních čísel sloužících posléze i jako inventární čísla sbírkových předmětů, jsou součástí knihy a osudy těchto lidí jsou – jak jinak – velmi dramatické a končí tragicky. Pozoruhodný je také novodobý příběh samotného sychrovského zámku. Jak se píše v úvodu, původní domov francouzské aristokratické rodiny Rohanů byl na základě Benešova dekretu č. 12 v roce 1945 znárodněn a o dva roky později rozhodla tehdejší Národní kulturní komise o jeho využití jako zámku svozového. Byly sem přiváženy předměty všemožného druhu, včetně nesetříděných konvolutů knih. Až zde byly věci rozdělovány, avšak nikoliv podle toho, odkud byly přivezeny – těch míst bylo více jak tisíc –, ale podle charakteru, tzn. nábytek, obrazy, plastiky, tapisérie atd. Tím se také zcela ztratilo povědomí o tom, že mezi nimi byla i spousta předmětů původně konfiskovaných Židům. Jak probíhala konfiskace v samotném protektorátu, nám přibližuje publikace, ať se jedná o roli tzv. Ústředny pro židovské vystěhovávání a jeho oddělení *Treuhandstelle* či roli Majetkového úřadu, který převáděl tento majetek na základě rozhodnutí gestapa přímo Říši. Jedna z kapitol je pak věnována i poválečné situaci, kdy autoři konstatují, že velká část židovského majetku ze Sychrova je nenávratně ztracena, mimo jiné i z důvodu různých převodů a zápůjček mezi státními institucemi v padesátých letech i později.

To vše – a nejen toto – se lze dozvědět z publikace o židovském majetku na zámku Sychrov. Je to čtení zajímavé nejen pro odbornou veřejnost.

TOMÁŠ KRAUS

HANUŠ ADEL

a plzeňský osmý oddíl židovských skautů

Dovolím si hned v úvodu připomenout jednu samozřejmou věc: Každá oběť měla své jméno, svou tvář, svou radost i své trápení. Vzpomenu blíže jedno z těch jmen – Hanuš Adel. Byl skautem, stejně jako já. Byl zavražděn jako milióny dalších evropských Židů.

Hanuš Adel se narodil 25. března 1909 v Plzni jako syn obchodníka Vítězslava Adela a Arnoštky, rozené Königové. Hanušův otec nechal 15. prosince 1910 zapsat u krajského soudu v Plzni „obchod zbožím galanterním, módním a hračkářským“ Vítězslav Adel, německy Siegfried Adel, se sídlem v Plzni, Poděbradova třída čp. 53/č. or. 5 (dům najdete v dnešní Pražské ulici pod čp. 53/č. or. 29).

Vítězslav Adel vedl svoji živnost devatenáct let a po jeho smrti v roce 1929 přešlo vedení firmy dědictvím rovným dílem na vdovu Arnoštku Adelovou a jediného syna Hanuše Adela. Ten vedl po smrti otce obchod dál a soustředil sortiment zejména na hračky, v dobových inzerátech se proto firma objevuje jako „Dům hraček Adel“.

KAMZÍCI, LIŠKY A BOBŘI

Skauti, včetně židovských, začali působit v Plzni před sto lety. Původní 8. skautský oddíl v Plzni vznikl pravděpodobně už v roce 1919, jeho členstvo však postupně zestárla a oddíl se změnil v 11. oldskautský klub. Volné číslo 8 bylo přiděleno od 1. září 1931 židovskému oddílu vzniklému na jaře uvedeného roku – ten vedl právě Hanuš Adel.

8. oddíl byl jediný, který se v rámci svazového Junáka v Plzni profiloval jako židovský – židovští členové v něm převažovali, ale chodilo sem i několik chlapců z nežidovských rodin. V jeho činnosti nebyla zdůrazněna sionistická náplň typická pro některé jiné nesvazové židovské skautské organizace, které se – mimo běžný skautský program – snažily cíleně připravovat své členy na budoucí odchod do Palestiny.

8. oddíl se postupně se rozrostl na přibližně 40 členů rozdělených do tří družin – Kamzíků, Lišek a Bobřů. První klubovnu měl ve starém železničním vagonu pod železniční lávkou poblíž hřiště SK Slavoj. Od roku 1933 oddíl vystřídala několik kluboven, až v roce 1938 zakotvil ve „skautském domově“ na Klatovské třídě 106, spolu

s 1. kmenem roverů Dakota, 2. oddílem Stopa a 3. smečkou Vlčat.

Letní tábory pořádal 8. oddíl v letech 1932–1938 na Plzeňsku, výjimkou byl v roce 1932 putovní tábor do Vysokých Tater včetně výstupu na Lomnický štít. V letech 1933 a 1934 uspořádal oddíl zimní tábory v Železné Rudě.

V roce 1934 se někteří členové 8. oddílu zúčastnili Makkabiády v Bohumíně, protože většina z nich byla zároveň členy židovského tělovýchovného spolku Makkabi.

V roce 1932 se oddíl účastnil skautského župního srazu v Sušici, roku 1935 skautských závodů v Plzni-Doubrovce, v roce 1936 protifašistické manifestace ve Stříbře a roku 1937 srazu Západočeské župy v Karlových Varech. Po reorganizaci plzeňských skautských oddílů počátkem roku 1939 obdržel oddíl nové číslo 12. V té době nahradil Hanuše Adela ve vedení oddílu Karel Struska, jehož dva synové byli též členy oddílu.

Rodinná firma „Dům hraček Adel“ plzeňské skauty aktivně podporovala, prodávala sportovní vybavení využitelné pro skautský výcvik a podílela se na organizaci skautských akcí pro veřejnost, např. populárních koloběžkových závodů a závodů dětských vozítek.

TEREZÍN A OSVĚTIM

Činnost oddílu ale radikálně narušila německá okupace v březnu 1939 a následná protizhidská opatření. Přesto se během jara a léta 1939 některým členům podařilo odejít za hranice.

Židovský původ se pro Hanuše Adela i další členy 8. skautského oddílu stal za války osudným. V rámci druhého velkého transportu plzeňských Židů označeného jako transport „S“ opustil Hanuš Adel i s matkou Arnoštkou, manželkou Jamilou a dcerou Věrou 22. ledna 1942 rodinou Plzeň a byl s nimi převezen do Terezína. Zde jeho matka 17. dubna 1944 zemřela.

Hanuš Adel s rodinou byl 28. října 1944 odeslán transportem „Ev“ z Terezína do Osvětimi. Jejich další osud není znám, víme jen to, že patří mezi 937 zahynulých z původního plzeňského transportu „S“,

z kterého se konce války dočkalo jen 67 osob. Jména Hanuše Adela a členů jeho rodiny jsou uvedena na kamenech v plzeňské Zahradě vzpomínek, památníku vzniklém v prostoru bývalé židovské školy v sousedství Staré synagogy.

Holokaust si připomínáme mimo jiné proto, abychom byli schopni vnímat a připomínat každé jméno, každého člověka, a ne jen čísla a fakta z válečných událostí dějin Evropy a světa. Právě proto jsem jedno jméno a osud připomněl. Svá jména, tváře a individuální osudy mají i všechny současné oběti násilí, zvláště, chudoby i rasové či náboženské nesnášenlivosti.

V době druhé světové války v koncentračních a vyhlazovacích táborech zmizela celá jedna kultura, myšlení, tvořivost, talent. Byla zničena jedinečná komunita, kterou tvořili skvělí a úžasní lidé, kteří mohli změnit svět. Lidé židovské národnosti či víry se projevují i dnes ve všech oblastech života: vědě, umění, mezinárodním obchodu – ale jsou také svědomím světových dějin.

Na závěr si dovolím ocitovat znění skautského slibu, který složil i Hanuš Adel: „Slibuji na svou čest, jak dovedu nejlépe: milovati vlast svou, republiku Československou a sloužiti jí věrně v každé době, plniti povinnosti vlastní a zachovávatí zákony skautské, duši a tělem býti hotov pomáhati bližním.“

Židovští skauti z Plzně – zleva Rudolf Löwy, Ludvík Winkler, Oskar Löwy a vedoucí oddílu Hanuš Adel. Foto archiv Petra Náhlíka.

Jsem přesvědčen, že i v současné době je potřeba milovat svou vlast, věrně jí sloužit a především pomáhat duši i tělem bližním. Když se těmito prostými slovy budeme řídit, bude se nám všem žít lépe.

(Text přednesl pan Petr Náhlík, náměstek primátora města Plzně 21. 1. 2018 na shromáždění Židů a křesťanů společně ve Velké plzeňské synagoze. Otiskujeme ho v nepatrně zkrácené podobě, titulky Rch.)

Z IZRAELSKÉ POEZIE

David Vogel

Dva jsme,
já a můj veliký pes,
sestupujeme podívat se na
chlapece a dívku
z vody vystupující.

Už padají listy ze stromů,
dny jsou lehčí a velice zežloutly
a nejsou jako to léto těžké,
žlutozelené.

Velká řeka se na nás pomalu plazí
jako mocné zvíře. A jeho kůže se
chvěje
chvěním podzimu.

Dva jsme
a zvolna zarůstáme vlnou na zimu. –

Dalia Rabikovičová
OKNO

Co jsem vlastně udělala?
Roky jsem neudělala nic.
Jen jsem se dívala z okna.
Kapky deště se vsakovaly do trávy,
rok za rokem.
Byl to měkký a kvalitní trávník.
Kosové se po něm procházeli.
Dále vzkvétaly jemné korále
drobných kvítků,
patrně na jaře.
Dále tulipán,
anglický narcis, bergenie,
nic zvláštního.
Nic jsem neudělala.
Zima a léto se obracely mezi stébly
trávy.
Spala jsem, jak jen to bylo možné.
Bylo to dostatečně velké okno.
Vše, co je potřeba,
jsem viděla z okna.

Jehuda Amichaj
TÁTA

Vzpomínám na tátu, zabaleného do
bílého papíru
jako krajíc chleba ke svačině do práce.
Jako kouzelník, vytahující z klobouku
králíky a věže,

vytahoval ze svého malinkého těla –
lásku.

Řeky jeho rukou
se rozlévaly do jeho dobrých skutků.

Chajim Nachman Bialik
HOUPAČKA

Houpyty, houpyty,
když klesám já,
stoupej ty.

Co nahore, co je dole?
Jenom já a děvče moje.
Dvě stejně těžká závaží,
mezi nebem, mezi zemí.

Alex Epstein
TAK CO DĚLÁTE V ŽIVOTĚ?

– Tak, co děláte v životě?
– Píšu.
– O čem píšete?
– O lásce.
– A z toho se dá vyžít?
– Ne. Ale dá se z toho neumřít.

Roni Somek
VLASTENECKÁ BÁSEŇ

Jsem Iráčan-pyžamo, má žena je
Rumunka
a naše dcera – ta je zlodějkou
z Bagdádu.
Moje máma dál odměřuje Eufrat
a Tigris,
má sestra se naučila dělat pirožky
od ruské matky svého manžela.
Náš kamarád, Maroko-břítva,
zabodne vidličku
z anglické oceli do ryby narozené
na norských březích.
Všichni jsme propuštění dělníci,
donucení opustit lešení věže,
kterou jsme chtěli postavit
v Babylonu.
Všichni jsme rezavé oštěpy, které
Don Quijote vrhá
na větrné mlýny.
Stále ještě střílíme na oslňující
hvězdy,
chvilí předtím, než je pohltí
Mléčná dráha.
*Přeložily: Sára Bednářová (D. Vogel,
J. Amichaj, R. Somek), Julie Ondračková
(D. Rabikovičová), Valerie Rosa Hetzen-
dorfová (Ch. N. Bialik) a Ester Hochma-
nová (A. Epstein).*

S POMATENOSTÍ VONNÝCH BYLIN

Tato kniha se zrodila náhodou. Ve školním roce 2015/2016 jsem v rámci židovské výchovy vedl se studenty vyššího gymnázia seminář na téma hebrejská poezie. V jeho průběhu jsme četli v českém překladu, ale především v originále básně největších hebrejských básníků od středověku až po současnost. Šlo o první pokus svého druhu představit našim studentům zevrubný přehled vývoje hebrejské poezie a zároveň jim dát příležitost, aby mohli uplatnit své jazykové znalosti získané v hodinách hebrejštiny na naší škole. Kdo chtěl, mohl tak poprvé skutečně pracovat s tím, co se naučil z tohoto „nepraktického jazyka“, a aplikovat své znalosti na oblast literárních textů a humanitních věd vůbec.

Jednou z variant závěrečné práce na semináři byla možnost vybrat si několik textů, jimiž jsme se zabývali, a přeložit je. Později jsem se studenty, vlastně studentkami na překladech pracoval, společně jsme přemýšleli nad problémy, které před nás staví hebrejský text, a snažili jsme se pro ně najít překladatelská řešení. S rozhodnutím shromáždit tyto překlady a vydat je knižně přerostla tato individuální práce v jakousi překladatelskou dílnu.

Básně v tomto výboru vyprávějí o lásce, válce, sexu, o místě jednotlivce ve společnosti, o exilu, vlastenectví, náboženství, židovství, víře, umění... A stejně jako tato kniha nakonec představuje reprezentativní (pochopitelně subjektivně laděný) průřez současnou hebrejsky psanou poezií, ukazuje svou kombinací dobře zvládnutého překladu a osobního přístupu k překládaným veršům vlastně také dojemný obraz naší školy.

Z předmluvy Peera Friedmanna

S pomateností vonných bylin – výbor z izraelské poezie. Vybraly a přeložily Viktorie Antošová, Sára Bednářová, Matylda Habartová, Valerie Rosa Hetzenдорfová, Ester Hochmanová a Julie Ondračková, ilustrace V. Antošová, S. Bednářová, M. Habartová. Redakčně připravil Peer Friedmann. Rozsah 96 stran, doplněno slovníčkem a portréty autorů. Vydaly Lauderovy školy v roce 2017.

PSANÍ A ČETBA

Dvě ukázky z připravované knihy vzpomínek Josefa Kroutvora

POCTA JOHANNESU URZIDILOVI

Kdybych si měl vybrat svého literárního patrona, pak by to byl nepochybně Johannes Urzidil. Těch důvodů k poctě a obdivu je víc a nejsem si jist, zda je všechny připomenou.

Johannes Urzidil patřil do okruhu česko-německých literátů, kteří se scházeli v kavárně Arco. Urzidilovými souputníky byli Franz Kafka, Franz Werfel, Max Brod, do Arca chodili ale i Češi. Praha byla tehdy „polemické město“, kde žili vedle Čechů také Němci a Židé, němčina byla běžným druhým jazykem. Židé však byli vyvražďeni, v lepším případě emigrovali, Němci byli vyhnáni – zůstali jsme sami.

O pražské německé literatuře se léta nemluvalo, ani nesmělo. Až vzpomínky Maxe Broda, *Život plný bojů*, knížka vydaná v roce 1966 v edici Kapka v Mladé frontě, poodhalila existenci jiné Prahy a jiných literárních hodnot. Hlavní pozornost strhoval Franz Kafka, k Urzidilovi jsem měl ještě daleko. Oči mi otevřel až výbor povídek *Hry a slzy* vydaný v Odeonu v roce 1985. Myslím, že jsem nebyl sám, koho knížka okouzila, s nadšením ji přijali i moji přátelé.

Urzidil mě zaujal nejen jako vypravěč a básník, ale také jako literární badatel a vykladač výtvarného umění. Vždyť i já jsem se věčně pohyboval mezi filozofií, historií, kunsthistorií, výtvarnou a literární publicistikou. Na druhé straně jsem se pak snažil také sám tvořivě psát. V Urzidilově tvorbě se nacházejí vedle sebe odborná pojednání o Goethovi, Hollarovi, povídky z pražského prostředí, fejetony, básně či studie o malíři Janu Zrzavém. Jedno vyrůstá z druhého, nabývá na síle, košatí a tvoří korunu, kterou nazýváme kulturou.

Mé sympatie k Urzidilovi vzrůstaly, v jeho díle jsem nacházel společný jmenovatel pro své zájmy a snahy. Cesta k jeho hrobu v roce 2008 byla pro mě literární poutí, určitou povinností uctít

básníka a vzdělance. Johannes Urzidil zemřel 2. listopadu 1970 v Římě a je pochován na čestném místě při chrámu svatého Petra. Hřbitov Campo Santo Teutonico není běžně přístupný, hlavní bránu střeží švýcarská garda. Můj přítel „professore“ Petr Porcal, který se studenty často v Římě pobýval, mě vybavil plánkem a dobrou radou, jak mám jednat s papežskou stráží. Opravdu není snadné místo najít, záznam na mramorové desce je strohý, nalezneme jen jméno a základní data narození a úmrtí.

Žádné bližší označení, ten podstatný údaj, že byl Schriftsteller, dokonce chybí.

V nejstudenějších letech studené války, v roce 1953, byl Urzidil v rámci levicových čistek a honu na čarodějnice propuštěn ze stanice Hlas Ameriky. Urzidil, demokrat a humanista, protože obojí patří k sobě, byl poválečnou politikou zklaman. V řemesle nacházel úlevu, mravný a čistý život, „to rukodělné“, das Handwerkliche, mělo pro něj stejný smysl a hodnotu jako psaní.

Johannes Urzidil neměl o spojitosti řemesla s literární tvorbou žádné pochyby. Když z Prahy unikl nacistům a dostal se nakonec až do New Yorku, vázal nejdříve knihy a vyráběl krabičky a ozdobné etuže z papíru a kůže. Pro řemeslo měl Urzidil jen slova chvály, literatura musela na čas počkat... Ruce vedou člověka, když je v nouzi, když hledá oporu v neklidném moderním světě.

Co všechno mě táhne k Urzidilovi – zájem o Stiftera, o řemeslo a samozřejmě jeho přirozený způsob psaní. O Johannesu Urzidilovi a jeho odkazu bych mohl ještě pokračovat, důležitá je ale i chvíle mlčení. Ani slova nemohou sdělit všechno, jen mlčení nabízí možnost být s autorem sám.

Co všechno mě táhne k Urzidilovi – zájem o Stiftera, o řemeslo a samozřejmě jeho přirozený způsob psaní. O Johannesu Urzidilovi a jeho odkazu bych mohl ještě pokračovat, důležitá je ale i chvíle mlčení. Ani slova nemohou sdělit všechno, jen mlčení nabízí možnost být s autorem sám.

ÚŘEDNÍČEK U STARÉHO ŽIDOVSKÉHO HŘBITOVA

Jedinečná scéna boží zahrady s labyrintem starých náhrobků ležela hned pod okny mé kanceláře. Měl jsem štěstí,

mohl jsem pozorovat proměny ročních dob a nálad a těšit se z klidu uprostřed velkého města.

Na jaře, když začala sezona, přicházeli sem první turisté, hřbitov tlumeně hluchel. V létě se pod korunami vysokých stromů rozhostilo vlahé přítmí, hřbitov jako by se ponořil do lenivé siesty. Navštěvníci se zastavovali u náhrobku rabího Löwa, aby do nějaké volné škvíry zastrčili papírek s prosbou. Podzim nejprve zazářil barvami, ale nakonec, když listy opadalo, odhalila se spleť černých větví a zavěšená hnízda havranů. Dny se krátily, v zadním plánu se rozsvítila světla oken blízkých činžáků. Starý židovský hřbitov se rázem proměnil v tajemnou scénu jako vystřiženou z Meyrinkova románu.

Když napadl sníh, nasadily si náhrobky sváteční bílé čepice, čepičky jarmulky. Prostál jsem u okna hodiny, ale dá se vůbec takový čas měřit hodinami? Čas plynul, anebo zastavoval podle jiných zákonitostí. Zůstal jsem v muzeu třicet let, bylo to dlouho, byla to chvíle, kdo ví?!

Po pádu totality se doba změnila, změnili se i lidé, změnilo se všechno. Kdo by ještě chtěl postávat u okna a pozorovat, jak se střídají roční doby na Starém židovském hřbitově! I já bych měl poodstoupit a najít si jiné, lepší místo k uplatnění.

Hned na začátku těch nadšených revolučních dní se ozval Pavel Tigris a pozval mě do malé improvizované kanceláře v hotelu Forum. Co prý chci dělat, o jakou funkci bych měl zájem, možnosti byla spousta. Odpověděl jsem po pravdě, že nevím, že chci dělat to, co jsem dělal, že nemám žádné tajné přání.

Při večeři jsem vyprávěl mamince o svém setkání, a ta jen spráskla ruce. „To chceš být stále tím úředníčkem u židovského hřbitova?!“ Neodpověděl jsem jí, abych ji nezarmoutil, ale v duchu jsem si odpověděl, že ano.

Lidé se drali do funkcí, hlásili se o majetek, přišla divoká privatizace, čas jako by se splašil. Ještě nějakou dobu jsem postával u okna, já úředníček, odejít jsem nakonec musel – bohužel a možná i bohudík do předčasného důchodu.

(Z připravované knihy vzpomínek Josefa Kroutvora, kterou pod názvem *Poletování jednoho ptáčka* chystá v letošním roce nakladatelství Torst.)

Ilustrace Jiří Stach.

SCHÁZEJÍ TY HRADČANY

Z dopisů Jiřího a Františka Langera

Letošní březen je ve znamení dvou langevských výročí: před 130 lety se 3. března v Praze narodil lékař, legionář, dramatik a spisovatel FRANTIŠEK LANGER (zemřel 2. srpna 1965 tamtéž), a před 75 lety zemřel 12. března v Tel Avivu jeho mladší bratr JIŘÍ (narozen 19. března 1894 v Praze), autor oblíbených *Devíti bran*. Zatímco František působil během druhé světové války jako vrchní lékař československého zahraničního vojska v Anglii, roku 1944 se zúčastnil obléhání Dunkerku, aby pak v rodné zemi upadl po únoru 1948 v nemilost (obě jeho děti byly v padesátých letech vězněny), Jiří při strastiplném útěku z Československa po Dunaji (s vynucenou zastávkou na zamrzlé řece v rumunské Sulině) těžce onemocněl a v Palestině zemřel. Osudy bratrů, jejichž hry, prózy a chasidské příběhy si nacházejí cestu i k dnešním čtenářům a divákům, připomínáme výběrem z dopisů z let 1940–1942. Jsou převzaty z druhého svazku *Korespondence Františka Langera*, který v rámci jeho Spisů vydal roku 2006 Divadelní ústav v Praze.

12. ledna 1940 (Sulina)

Milý Františku,
právě jsem dostal lístek od Josefa s datem 27. prosince. Už vážně plánuje, že i s manželkou odjede. Ale má velké potíže [emigrovat nestihli a bratr Josef spáchal sebevraždu před transportem do Terezína, pozn. red.]. Hned jsem mu odpověděl a snažil jsem se ty nejčerstvější starosti trochu rozehnat. Tenhle způsob cestování je hrůzný. Sám nevím, jestli z toho vyvážnu živ. Měl jsem vysoké horečky. Teď jsem skleslý a slabý. Bojím se, že až přijedu do Palestiny, bude ze mě dočista mrzák. Poslal jsem Ti telegram, abys mi zavolal na poštu do Suliny. Na odpověď pořád čekám. Nevím, kdy se odtud pohnem. Potřebovali bychom peníze, asi deset tisíc anglických liber. A v Paříži přeci existuje nějaký baron Rothschild a Světové spojení izraelitů, Bnej brit, senátor Mourie, doktor Beneš atd. A tady je 1500 Čechoslováků ve věku od 3 do 70 let, vesměs dobří chlápíci, a pomalu tu umíráme zimou (30 stupňů pod nulou!) a hladu. Nemohlo by pro nás – a pro mě – něco udělat vyslanectví? Třebas vyjednávat s Mezinárodní komisí vodní dopravy Dunaje! To je velká mocnost. Mohli by mě vzít do nemocnice v Sulině a pak poslat do Istanbulu.

Záleží to jen na dobrých pařížských kontaktech. Co se Josefa týká, bylo by zapotřebí, aby se někdo z Tvých jugoslávských přátel, někdo dost vlivný, vyptával na každý přijíždějící transport, jestli tam není Tvůj bratr Josef se svou ženou. A pokud ano, aby je poslal třeba do Londýna, aby je zachránil z takového pekelného cestování. Víím, že to není jednoduché. Od Věrky jsem dostal lístek 24. prosince.

Tvůj Jiří

Tel Aviv 13. července 1942

Milý Františku,
dostal jsem Tvůj dopis ze dne 27. IV., plnou moc, stvrzenku, 2 foto Honzika a jeho rukopis. Včera jsme měli sjezd hebrejských spisovatelů v Jeruzalémě, kde se taky předčítal dopis českých spisovatelů

Pohled na Tiberias 20. léta minulého století. Z archivu American Colony, Jeruzalém.

z Londýna. Navštívil jsem při té příležitosti Mařenku. Odevzdala mi ten francouzský překlad Ferdýše. Konzulát mi těch 20 liber poslal už dřív. Taky podporu dostávám. Malou, ale je dobrá. Děkuji Ti za všechno tisíckrát. Jsem Ti opravdu ohromně zavázán, tím víc, že chápu, že Ti to není lehké. Jak jsem Vám už psal, vede se mi zdravotně lépe. Ale moc dobré to ještě není. Bílkoviny ještě mám a hodně vysoký krevní tlak. Tady v Tel Avivu je pro mě hrozný vzduch. Těžký a plný soli. A teď tu máme sakramensky horké dny. Jeruzalém je zato krásné město. Horský vzduch, chládek, výborná voda, ale ohromná dražota, takže bych tam neměl na živobytí. Mimoto všechny redakce jsou v Tel Avivu, a každou maličkost musím desetkrát urgovat, než vyjde. A tak tu musím bydlet. Slabý jsem jako moucha. Cesta do Jeruzaléma

autem je ten nejkrásnější výlet, jaký si člověk dovede představit. Krajina je nadpřirozeně velkolepá. Zvláště v posledních letech, kdy se skály začínají zalesňovat. Když jsem tu byl poprvé, před 10 lety, sázeli teprv první sazenice, teď už jsou tam krásné jehličnaté stromy. Na každou cestu do Jeruzaléma se těším jako na svátek – ale potom sotva dolezu domů, jak jsem utahaný. Zkrátka hotový mrzák. Ale když jsem doma a moc nechodím, tak ani nevím, že jsem nemocen, a cítím se dobře. Taky nevypadám špatně, jen když jdu, tak trochu zežloutnu.

[...] Brodovi se moc valně nevede. Ale lépe než mně. Zato jeho žena je pořád nemocná. Podporu taky dostává trochu větší než já. S Habímou, se mi zdá, není příliš šťastnej. Vůbec jsou to hrozný prasata. Ale nehrajou špatně. Teď tu bylo založený nový divadlo, který mělo značný úspěch. Pokusím se u nich zakotvit. Jestli zatím nepůjdou na vojnu. Každý se mě tu ptá, zdali

pišeš, a jsou zklamáni, když říkám, že ne. Snad bys to přece mohl zase zkusit. Četl jsem jen Tvůj fejeton o Krakově. Báječný! Až budu moci, pošlu Ti velbloudici s mláďátkem. Ovšem jen modely. Věra mi psala, že byla zpodobněna v nějaké revui. Ať mi to číslo pošle! Ale brzy, abych to ještě dostal. Budu jí ostatně v nejbližších dnech taky psát. A Honzovi

těž. Už bych Vás rád viděl. Ale jestli? Tady v Tel Avivu je ostatně taky docela pěkně. Nejhezčí je tu moře. Ale plavat se v něm nemůže, protože jsou hrozně vlny. Člověk se může nechat jen tak oplachovat na mělčině. Ale pohled z nábřeží je báječný. Jako na Vltavu. Jenže scházejí ty Hradčany. Buďte zdraví a pište mi brzy, třebas zase na Brodovu adresu. Váš

Jiří Langer

Jsem hrozně rád, že Ti ty velbloudi udělali radost. Tady bys jich viděl celé karavany, jak si proplétají cestu na ulici mezi auty a autobusy.

Tiberias 11. XI. [19]42

Milý Františku,
děkuji Ti nastokrát za těch padesát liber a za povzbuzující slova telegramu. Jsem nešťá-

sten, že jsem Ti vlastně taky padl na obtíž, ale co dělat? Nemohu Ti ani vyličít, co vše jsem zkoušel, aby k tomu nedošlo. Konečně snad Ti to budu ještě někdy moci vynahradit. Ovšem nevím. Je mi sice mnohem lépe, všechny poruchy se zase samy sebou upravily, ale sil mi ubývá, ač se bráním, jak mohu. Jen dvě přednosti má moje choroba: necítím žádné bolesti a netrápí mě žádnými léčivými. Zato ta zlá dieta, která mi mnoho krvinek nepřipadá a kterou ovšem musím zachovávat, aby se neopakovaly návaly krve do mozku. Nesmím nic dělat, ani psát, ani moc číst, chodit, a teď musím i omezit kouření. Ještěže smím dýchat! Jediná věc, která mě drží, je značný apetit, ačkoli jakost jídla je hrozná. Teď jsem, díky Tvé finanční pomoci, v Tiberii. Je to jakési lázeňské místo podobné Karlovým Varům. Horká zřídla nejsou pro ledviny, ale pro revmatismus, který nemám. Pro mě je důležité místní klima, které je teplejší a sušší než telavivské. Rád bych tu přezimoval, ale jak dlouho stačí mé finance – nevím, protože tu je za sezony ohromná drahota i v tom nejskromnějším hotýlku, který jsem si vybral (Adler). Tiberias je krásné starobylé městečko, ale všechno je tu hrozně primitivní. I v moderních čtvrtích. Krajina, jezero Genezaretské, je skvost.

Snad z nejkrásnějších koutů světa a jsou tu pěkně zachované památky z dob římských. Já toho všeho mnoho neužiju, protože většinou ležím v posteli nebo sedím v blízkém parku. Habíma nechce ode mě nic přijmout. Taky Brod s ní má teď konflikty. Prosím Tě, nic jim už nedej! Wernera a Čapka hrají. Patrně myslí, že se nebudou hlásit o honorář (tantiémy). Přes veškeré potíže v nynější době půjdou mé knížečky v těchto dnech do tisku. Konečně. Bude to jen malá knížečka. Dvacet básniček, které jsem tu během dvou let udělal. Jednotlivě už byly otištěny ve zdejších časopisech a měly úspěch. Taky své chasidské povídky připravuji pro hebrejské čtenáře a dělám taky druhý díl Devíti bran (to česky), doufáje, že ještě přeci uvidím Prahu a budu jíst ještě jednu knedlíky (neslané). [...]

Líbá Vás všechny
Váš Jirí Langer

Londýn 26. ledna 1943

Milý Jiříku,
dostal jsem Tvůj dopis z Tiberiady – psal o ní Anatole France a tak bylo její jméno překládáno – a byl jsem rád, že máš něja-

kou úlevu a je tam krásně. Doufám, že Ti je teď líp a že z té krásy něco máš.

Co se týče těch peněz, tady se to má takto: Těch 50 liber, které jsem Ti poslal na podzim, se skládalo z 30 plus 20. Těch třicet mi půjčil ke mně strašně hodný člověk na můj obličej a příští hry. Pak jsem u jednoho našeho úřadu vyžádal pro Tebe podporu na rekonvalescenci a dostal těch zbylých dvacet. Teď v lednu mi zas pro Tebe dali v témže úřadě 21 liber jako podporu na tři měsíce a docela určitě mi v dubnu dají další. Kromě toho jsem žádal minister-

Pohled na Temži, 40. léta minulého století. Alamy Stock Photo.

stvo zahraničí, aby dalo Tobě a Brodovi nějakou podporu na vaše literární práce. Tady tu a tam někomu pomohli, vymůžu to určitě pro vás také, jenže nevím kolik. Tak neměj žádné starosti, nějaká pomoc se vždy musí najít, jen nevím, jestli Ti posílám dost. Nevím, kolik potřebuješ na skromnou, ale řádnou rekonvalescenci, musíme to rozhodně vytáhnout podle Tvé potřeby. Píš mi to. Také by bylo dobře, kdyby mi dr. Gruschka napsal o Tvém zdravotním stavu airgraf, měl bych to poruce jako Tvé lékařské vysvědčení. Píšu Ti o těch peněžních věcech trochu dlouze, ale jen abys viděl, že to jde. A kdybys potřeboval náhle, telegrafuj.

Tady u nás bys měl sice své hlavní stravy, brambor, co chceš, ale podnebí je tu strašně obtížné, snad vlhké a příliš nízké, kdekdo to těžce odstonává. (Já ne.) Mně se Anglie a Angličani moc líbí, koukám se tu na krásné zahrádky a lidi jsou hodní. Angličina mi nejde, dovedu se se svou vlastní výslovností o jednoduchých věcech vymáčkout, ale víc ne, i když se tím pořád obírám, škoda, poznal bych tu všelijaké zajímavé lidi i věci. Čtu však dobře a dost zběžně, a tak má nejmilejší zábava jsou knihy. Dělán pořádk toho šéfa vojenské zdravotnické služby, je

to jen kancelářská práce, a protože jsem už všechno dal dávno do chodu a mám tady naši armádu krásně vybavenou, není to těžká práce a šetří nervy. Večer si píšu, musím to zaklepat, v poslední době pilně, a přibývá to, takový příběh ze vsi, hned po okupaci, a je to drama, které se odehrává mezi gestapáky a dětmi. Bude to menší románek, tak deset archů. No a pak ještě nějakou divadelní hru o Praze a o Kampě a o takových místech, které mám rád. – Těším se na ten druhý díl Devíti bran. Kdyby byl tak první díl přeložený do angličtiny, myslím, že by se pro knihu zde nebo v Americe našel nakladatel, když ne teď, kdy je tu nedostatek papíru na větší náklady, po válce jistě. Ale moc se tou prací nedřím. Taky na Tvé básničky se těším, i když jim nebudu rozumět, však já si tu někoho najdu, kdo mi je přeloží. Nezapomeň jeden exemplář také poslat panu prezidentovi a Janu Masarykovi.

Děti jsou zdravé. Příkládám Ti Honzův dopis, psal jej, když tu byl o Vánocích. Pak prázdniny strávil u paní Stevens, jako vždy. Je mu na venkově líp než u mne, byl by tady v Londýně celý den bez dozoru (jsem v úřadě), tam jej má a ještě dobrou stravu, a co hlavní, žádné bomby. Je to velkostatek, paní se

k němu chová jako k vlastním dětem, má tam koníka, psy, kolo, hlavně děti, letos i vypomáhal a je hrdý, že si vydělal dvě libry. Chtěl mi za ně koupit fajfku. Tak ho sice vídám o každých prázdninách jen pár dní, ale jakápak otcovská sentimentalita, jen když je mu dobře. Už je vysoký 170 cm, bezvadně zdravý, rozumný a hodný, má dobrý prospěch, ovšem ve srovnání s našimi školami jsou tady hodně pozadu. Věra Ti píše sama, učení v konzervatoři bere velmi vážně, má také dobrý prospěch, škoda že je líná učit se systematicky anglicky, uchytila by se i tady. Jinak je to fanfárum, jako byla, ale je tak chytrá, že se neztratí.

Tak nejsi-li na něco zvlášť zvědav, pověděl jsem Ti o sobě všechno. Hleď si pěkně svého zdraví, vojna se už obrátila, i když ještě budou všelijaké nesnáze, táhne pomalu ke konci. Tedy abychom se v pořádku shledali. Pozdravuj ode mne Broda, ostatně mu také napíšu, jsem mu moc vděčný, že se Tě ujal, zůstaň dál v té Tiberiadě, a jak jsem Ti řekl, kdybys měl nějakou náhlou starost, jen klidně zatelegrafuj.

Srdečně Tvůj
Frant Langer

POLSKÁ PERSPEKTIVA

Príspevek k debatě o kauze „polského zákona o holokaustu“

Kauza „polského zákona o holokaustu“ je smutným příkladem vršících se nedorozumění a nepochopení. Na obou stranách. Obvinění vůči polské straně bylo v mediálním prostoru vzneseno hodně, v následujících řádcích se tedy pokusím shrnout spíše tu druhou – polskou – perspektivu.

V první řadě – není to zákon „o holokaustu“ a popravdě nikoho z jeho tvůrců zřejmě ani nenapadlo, že by mohl vyvolat konflikt zrovna s Izraelem. V polském vnímání byl „osten“ zákona zaměřený směrem na Západ a netýkal se žádným způsobem zpochybňování obětí holokaustu. Naopak měl řešit snahu o zastírání a dezinterpretaci jeho průběhu.

PŘÍČINY FRUSTRACE

V Polsku dlouhodobě sílil pocit, že jsme pasivními svědky zásadní proměny ve způsobu, jakým se v globálním měřítku o šoa hovoří. Na jedné straně dochází už několik dekád k posunu v popisu strůjcu – namísto „Němců“ či „německých nacistů“ nastupují „nacisté“ zbavení jakékoliv etnické příslušnosti. Na straně druhé je, počínaje anglicky mluvícím světem, stále populárnější zkratka „polské koncentrační tábory“, která byla původně míněná čistě „zeměpisně“, nicméně v době rostoucí historické ignorace nabývá i národnostní význam. Tyto dva rovnoběžné procesy způsobily, že pro generace, pro něž je válka už jen bájnou minulostí, během holokaustu „nějací“ nacisté vraždili Židy v „polských koncentračních táborech“. V Googlu má tato fráze v angličtině mnohem více odkazů než fráze „německé koncentrační tábory“. Na konci té cesty jsou pak paskvily jako „polský koncentrační tábor Dachau“ nebo „polské SS“ – ano i tohle už v západním tisku najdete. . .

Není asi divu, že frustrace narůstala. Polská diplomatická zastoupení píší protestní nóty už řadu let, jednotliví občané se pokoušeli média, která tyto fráze používala, žalovat před zahraničními soudy. Výsledky byly mizivé, naopak výskyt inkriminované fráze rostl skoro geometricky. Zákon, který vyvolal bouři – ať ho budeme hodnotit jakkoliv – nebyl tedy jednorázovým výstřelkem, ale dalším (zoufalým?) pokusem tento příval zpomalit. Jak napsal jistý polský publicista v narážce na Havla – projevem „vzteku bezmocných“.

Součástí této frustrace byly i dva další pocity. Za prvé uražené hrdosti národa, který zrovna svoji válečnou generaci a to, jak během války obstál, považuje za nejslavnější kapitulu své minulosti. Bojoval od prvního do posledního dne války, zaplatil za to nejvyšší cenu – ztrátu svých občanů, měst, kulturního dědictví. A nyní je prezentován jako Hitlerův hlavní pomocník, přitom jako jediný z okupovaných národů (kromě Srbů) nevytvořil žádnou formu kolaborantské správy. Tohle prostě bolí. V Polsku převládá pocit, že

Varšava po povstání v roce 1944. Foto archiv.

jsme v tomto ohledu měli smůlu – když v Londýně v roce 1945 defilovala spojenecká vojska, Stalin udělal vše pro to, aby tam polští vojáci nebyli. A tak už to zůstalo: když se psaly dějiny války, nebyli jsme u toho. Polsko v tomto vyprávění pak bylo jen a pouze dějištěm šoa. Jeho nežidovští obyvatelé buď z příběhu zmizeli zcela, nebo měli prisouzenou roli Hitlerových pomahačů. Dodnes si na Západě většina lidí plete „druhé“ varšavské povstání z roku 1944, o němž často nikdy neslyšeli, s povstáním ve varšavském ghettu (1943). A když jsem se nedávno účastnil prezentace jedné knihy vzpomínek z koncentračního tábora v Ravensbrücku, jistá česká nakladatelka mi udiveně sdělila, že „netušila, že v koncentracích byli i nějací Poláci“.

Druhý pocit vyplývá z dlouhé a bolestivé debaty, která v Polsku proběhla kolem chování mnoha Poláků k židovským sousedům během války, jejímž symbolem je pogrom v Jedwabnem. Opět je zde na prvním místě dojem totální nespravedlnosti: naše „špinavé prádlo“ jsme dost poctivě vyprali, rozhodně mnohem poctivěji než řada západoevropských národů, a přesto na nás má ta špina zůstat na věky věků?

OBNOVUJÍCÍ SE HISTORICKÁ PAMĚŤ

Tato krize je o to bolestivější, že Polsko v poslední době prožívá autentický rozkvět židovské kultury. Města a městečka objevují ztracené dědictví svých židovských obyvatel, všude vznikají spolky, které se tuto minulost snaží připomínat, máme nejkrásnější muzeum židovských dějin v Evropě a nejlepší festivaly židovské kultury. Dějiny židovské komunity – v minulosti uměle oddělené – se minimálně v polské paměti stále více v „novém historickém vyprávění“ stávají integrální součástí našich dějin. Včetně těch válečných: koneckonců nad ghettem vlály vedle vlajky Bundu i vlajky polské. A v „druhém“ varšavském povstání bojovalo početně více Židů než v povstání v ghettu. Problém antisemitismu v polské společnosti samozřejmě nezmizel a nezmizí, ale ze všech statistik – ať už deklarovaných antisemitských názorů nebo reálných incidentů s tímto kontextem – rozhodně není Polsko zemí, která by si v rámci EU měla dělat starosti. Ostatně Polsko je už řadu let společně s Českem nejvytrvalejším a nejvěrnějším spojencem Izraele v rámci EU. Nyní je celá tato práce kvůli mnohavrstevnatému nedorozumění ohrožená. Nezbývá než doufat, že tato krize pomůže oběma stranám lépe pochopit perspektivu toho druhého.

KOLEKTIVNÍ ODPOVĚDNOST

Nejdůležitější je, a zopakujme to na závěr ještě jednou, že tento zákon, jakkoliv ho můžeme vnímat, není navzdory mediálním informacím zaměřený na řešení individuální – morální a trestní – zodpovědnosti kohokoliv za zločiny spáchané vůči Židům během války. Řeší téma odpovědnosti kolektivní a – řečeno spolu s Hannah Arendtovou – politické. Znovu a znovu je totiž bohužel v dnešní době třeba připomínat, že ačkoliv byla střední Evropa té doby plná národnostního napětí, politických konfliktů a dokonce politického násilí, nikdy nepřerostly vztahy mezi Poláky a Židy, Ukrajinci a Židy, Poláky a Litevci či Čechy a Slováky do fáze genocidy a etnických čistek. Tento úděl přichystaly střední Evropě až Německá říše a Sovětský svaz, nejdříve jako spojenci a posléze nepřátelé. Teprve tyto dva totalitní režimy proměnily náš region v „krvavé země“.

MACIEJ RUCZAJ

(Autor je ředitel Polského institutu v Praze. Mezititulky Rch.)

IZRAEL: Jménem zákona

Osvobození vyhlazovacího tábora Auschwitz (Osvětim) se připomíná každý rok 27. ledna. Je to Den památky obětí holokaustu. Ale letos ta doba dostala zvláštní říz. Ten jí dal nový polský zákon na „ochranu pověsti Polské republiky a polského národa“. Ale za tím názvem je cosi širšího a konkrétnějšího: dotýká zákon kriminalizuje ty, kteří by hovořili o „polských táborech smrti“ (místo o německých táborech smrti) či o jakémkoliv polském podílu na holokaustu.

Právě to z něj udělalo téma pro politiky i média v Izraeli, které společnost spojuje. Vláda i mnozí občané mají pochopení pro Polsko jako spojence Ameriky a Izraele. Ale nemají pochopení pro to, chce-li Polsko omezovat debatu o komplicitě vlastních občanů na krvavých událostech zákonem. Nemají pochopení pro to, že například pogromy v Jedwabném (1941) či Kielcích (1946) by se měly připisovat nacistům, když je spáchali Poláci. Tak lze shmout v kostce celé dilema.

PROBLÉMEM NEJSOU TÁBORY

List *The Jerusalem Post* si všímá hlavně této pasáže zákona: „Kdokoliv veřejně a v rozporu s fakty připisuje polskému národu či polskému státu odpovědnost či

spoluodpovědnost za zločiny nacistů spáchané německou třetí říší..., může být postížen pokoutou nebo ztrátou svobody až na tři roky.“ Zákon sice nepostihuje ty, kteří „jednají v rámci umělecké či vědecké aktivity“. Zato nerozlišuje, kde (v které zemi) se „zakázaný akt“ odehrál a zda ho spáchal občan Polska či jiného státu.

Izraelcům nevadí snaha Poláků o nápravu svého obrazu v dějinách (třeba boj proti nadužívanému výrazu „polské tábory smrti“). Vadí jim, že tuto snahu chtějí zabetonovat zákonem, který debatu nejen nasměruje do předem daných mantinelů, ale překročení mantinelů dokonce kriminalizuje.

Vypukla jakási izraelsko-polská válka slov, přesněji řečeno tweetů. Internetová služba Twitter má své limity, neboť umožňuje jen krátké vzkazy v rozsahu

do 280 znaků. Ale v tomto případě i krátká vyjádření ilustrují podstatu sporu, a proto je *The Jerusalem Post* cituje.

„Problémem NEJSOU tábory smrti,“ píše Emanuel Nachšon, mluvčí izraelského resortu zahraničí. „Samozřejmě že nebyly polské. Byly to německé tábory smrti. Problémem je legitimní a základní svoboda diskutovat o zapojení Poláků do vraždění Židů bez obavy z penalizace. Toť vše.“

„Zákon nemá okleštit historický výzkum ani popřít komplicitu některých Poláků na holokaustu,“ píše Marek Magierowski, tajemník na polském ministerstvu zahraničí. „Má bojovat s pokříváním dějin. Polský národ nebyl odpovědný za holokaust. Tu pohromu uvrhli na židovský národ němečtí oku-

Památník obětem pogromu v Jedwabném. Foto archiv.

panti.“ S argumenty obou stran lze souhlasit. Jen jedna otázka se pořád vkrádá na mysl: Musí to řešit zákon?

Osobněji to bere Lahav Charkovová. Píše, že výraz „polské tábory smrti“ nikdy nepoužila. Ale když Polsko zákon přijalo, provokativně napsala tweet, kde se objevila slova „polské tábory smrti“. Pak už jen sledovala reakce a shrnula je: „Prý jsem nepřitelem Poláků. Příkladem zrádných židovských médií. Ukázkou důvodu, proč byli Židé zabíjeni či vyháněni z každé země...“ A tak dále.

Charkovová ví, že dost Poláků Židy zachraňovalo. Ale připomíná svého dědečka, který se po válce ucházel o místo na německé univerzitě, a všude slyšel, jak oponovali nacistům a podporovali Židy. A pak si položil otázku: „Když všichni ti lidé tak milovali Židy, jak se

mohl uskutečnit holokaust?“ Podobně se autorka ptá Poláků: „Když vaši prarodiče zachránili tolik židovských životů, jak mohlo být zavražděno 90 procent polských Židů?“

Tolik k Polsku, jehož vláda dělá vše pro to, aby navodila obraz společnosti nedůtklivé, ublíženecké, reagující přepjatě na skutečné i jen domnělé útoky na národní čest.

JEN S DOHLEDEM POLICIE

Izraelská média se ale věnovala i dnešnímu Německu, které je v Evropě v mnohém ohledu protipólem Polska. Obrazem společnosti progresivní, otevřená a reflektující své viny.

Proto zaujala řeč kancléřky Merkelové k 27. lednu. Jeruzalémský deník si všímá hlavně této pasáže: „Je těžko pochopitelné a ostudné, že žádná židovská instituce – škola, mateřská školka či synagoga –

nemůže existovat bez policejního dohledu.“ Proto vládu posílí zmocněnec pro antisemitismus. Říká-li toto lídr progresivního a otevřeného Německa 73 let po konci holokaustu, něco je špatně. Zkoumáme-li, co je špatně, zaměříme se na tři témata v kancléřčině řeči – konkrétně na stud, školy a minulost.

O ztrátě pocitu studu za antisemitismus píše Carol Nurielová z Ligy proti hanobení na webu Ynet. Ztráta je dána jed-

nak generačním odstupem od holokaustu, ale i protiizraelskou aktivitou v médiích. Její vyhrocené heslo zní takto: „My jsme měli své nacisty a teď máte vy Židé své.“

O školách a minulosti píše izraelsko-německý publicista Chaim Noll na webu Osa v článku „Čest mrtvým Židům, opovržení žijícím“. Stát střeží památku obětí holokaustu, tedy minulosti, ale pomíjí „novou epidemii protižidovské nenávisti“. Pokud ji napájí už žáci s „migračním pozadím“, nelze proti ní zasáhnout policejně. „Mezi arabskými a tureckými školáky v Evropě je nejužívanější nadávkou ‚Žid‘,“ píše Noll. „Němečtí či francouzští spolužáci to slyší každý den a cítí, jak se tento antisemitismus v rámci vítací kultury toleruje. Patří-li islám k Německu, patří k němu i islámské protižidovství.“

ZBYNĚK PETRÁČEK

PŘIJDE KŮŇ DO BARU ...a další události

/Vybráno z českých médií/

„Tak já bych nechtěl zvenku kritizovat, nicméně si myslím, že je to z polské strany přehnané, protože v každém národě se najdou lidé, kteří jsou nesnášenliví, kteří nemají rádi odlišnost, a ono to platilo i o Polácích. O Češích to také platí. A já jsem například loni byl v Jedwabnem, bylo to čistou náhodou, protože jsem jel okolo, a najednou jsem zjistil, že je to město, kde byl pogrom na Židy během druhé světové války, takže tam je památník, tak jsem k tomu památníku přišel, pomodlil se a velmi jsem ocenil, že kdysi polský prezident Kwasniewski se právě za Jedwabne omluvil,“ řekl k polskému zákonu o holocaustu biskup Václav Malý (ČRo Dvojka, 2. 2.). ■ Izrael posmrtně udělí titul Spravedlivý mezi národy knězi Václavu

Čermákovi. Izraelský velvyslanec Daniel Meron předá ocenění jeho dceři koncem února v Praze. Čermák bude 117. občanem bývalého Československa, kterého izraelský památník Jad vašem uctí tímto titulem. Evangelický farář Václav Čermák u sebe koncem války ukryl dvě židovské rodiny z Prešova. Weisenbergovi a Schönbergovi utíkali před vlnou násilí po neúspěšném Slovenském národním povstání. Titul Spravedlivý mezi národy in memoriam dostali taky Ján Balciar a Ludovít Repaš, který skupině zajistil falešné doklady. (irozhlas.cz, 9. 2.) ■ V Tel Avivu, druhém největším městě Izraele, se Pardubický kraj v uplynulých dnech představil na veletrhu zaměřeném na cestovní ruch. „Mezi Izraelci je velká poptávka po klasické turistické nabídce pro rodiny s dětmi v Evropě. Právě tato oblast patří mezi naše profilové cílové skupiny v oblasti turismu,“ uvedl radní René Živný. Připomněl, že z Tel Avivu do Prahy míří mnoho přímých leteckých linek a také následná dopravní obslužnost z Prahy do Pardubic je dobrá. Pro návštěvníky veletrhu byla připravena nová publikace *Stopy Židů v Pardubickém kraji*. Kniha mapuje historii a významné mezníky v soužití židovské menšiny s většinovou komunitou na různých místech v kraji. Kniha *Stopy Židů* vyšla nyní v druhém, doplněném vydání v češtině

s anglickým a hebrejským překladem a v Tel Avivu ji radní Pardubického kraje slavnostně představili. (orlický.deník.cz, 9. 2.) ■ „Jednoho dne po sametové revoluci mi zazvonil telefon a já si okamžitě uvědomila, komu hlas patří. Když mi pak Antonín Přidal nabídl účast v pořadu brněnské televize Netopýr na téma ‚Co znamená být Židem‘, nemohla jsem této poctě ani uvěřit. Tímto začalo moje setkávání s mimořádným člověkem, spisovatelem, básníkem, překladatelem a vysokoškolským profesorem Antonínem Přidalem. Díky našim dalším setkáním se podařilo připravit v brněnské pobožce Židovského muzea dvě mimořádně zdařilá setkání s veřejností. Tématem prvního byla Magie slov a slovíček, věnovaná jeho brilantnímu

překladu knihy Lea Rostena *Pan Kaplan má stále třídu rád*,“ uvedla v Brněnském Metropolitanu v souvislosti s prvním výročí Přidalova úmrtí Erika Bezdičková. (12. 2.) ■ Mimořádný výtisk knihy od židovského učence Šacha z roku 1677 se podařilo získat v aukci holešovské synagoze. Výjimečné vydání přicestovalo do Holešova až z New Yorku a rozšíří stávající expozici rabínových knih, zároveň bude nejstarší z těch, které jsou v Holešově k vidění. „Vyšla čtrnáct let po Šachově smrti, Šachova knihovna přitom doposud nabízela nejstarší výtisk z roku 1715,“ podotkla Dana Podhajská z Městského kulturního střediska, pod které synagoga spadá. „Slavíme mimořádný úspěch, protože takové výtisky se na trhu téměř nevyskytují, narazíte na ně velmi zřídka,“ řekl také správce a průvodce synagogy Vratislav Brázdil. Na cestě ze Spojených států je přitom podle něj ještě další kniha z roku 1711. Výtisk z roku 1677 je Šachovým komentářem Šulchan aruchu, který na přelomu 15. a 16. století napsal pro sefardské Židy Josef Karo a shrnuje

v něm židovské právo. Kniha v té době vyvolala obrovský ohlas a spolu s jinými tvoří dodnes základ židovského práva. (Naše Valašsko, 12. 2.) ■ Veletrh Svět knihy už má hlavní hvězdu. S delegací čestného hosta, jímž je letos Izrael, na pražské Výstaviště dorazí renomovaný izraelský prozaik David Grossman. Bude to už jeho třetí návštěva v Česku, avšak dobře načasovaná: čtyřiašedesátiletý autor získal loni Mezinárodní Man Bookerovu cenu za román *Přijde kůň do baru*, který v češtině u příležitosti květnového veletrhu vydá nakladatelství Mladá fronta. (iHNed.cz, 14. 2.) ■ Před měsícem převzala čestné občanství města Žďár nad Sázavou, oslavila triadevadesáté narozeniny a těšila se na zájezd do Izraele. Minulou sobotu Jaroslava Doležalová zemřela. Dáma, která z války s manželem ukrývala židovskou dívku Jarmilu Wilhelmovou, se tím stala známou až na sklonku života. Jaroslavu Doležalovou loni v červenci navštívil také izraelský velvyslanec v Česku Daniel Meron. A do Žďáru přijel letos v lednu znovu, aby jí na radnici předal čestné uznání. (jihlava.iDNES.cz, 21. 2.) ■ Bývalý tajemník hnutí SPD Jaroslav Staník si vysloužil trestní stíhání za své výroky o fyzické likvidaci Romů, Židů a homosexuálů, které podle pražské policie pronesl v říjnu na půdě poslanecké sněmovny. Kriminalisté ho obvinili z podněcování k nenávisti a schvalování genocidy. Právu to včera potvrdil mluvčí pražské policie Jan Daněk. V případě od-

souzení hrozí Staníkovi, který podle webu hnutí pracoval 23 let u policie, až tři roky vězení. Podle mluvčí hnutí Michaely Dolanské Staník na svůj post ve straně již rezignoval. Na Staníkovo údajné rasistické, homofobní a antisemitské výroky upozornil web Aktuálně.cz. (Právo, 22. 2.)

jd, ilustrace Jiří Stach

Kalendárium

V březnu si připomínáme hned dvojí výročí pražského rodáka, amerického architekta a zajímavého představitele historismu Leopolda Eidlitze – **195 let** od jeho narození a **110 let** od jeho úmrtí. **LEOPOLD EIDLITZ** (29. 3. 1823 Praha – 22. 3. 1908 New York) se narodil jako jeden ze dvou synů židovských manželů Abrahama a Julie Eidlitzových. Po absolvování reálky v rodném městě odešel do Vídně, kde studoval na tamní technické univerzitě. Roku 1843 vycestoval do USA, kde se usadil v New Yorku a s tímto městem také spojil značnou část své profesní architektonické dráhy. O tři roky později za ním emigroval i jeho bratr Marc Eidlitz.

Eidlitzovým významným počinem byla zejména spolupráce na přestavbě sídla vlády státu New York v Albany roku 1875. Ceněným dílem je i Tweed Courthouse na Manhattanu. Řada jeho zajímavých staveb již bohužel nestojí, neboť je zničily požáry, nebo byly zbourány, např. v maurském stylu postavené sídlo extravagantního milionáře P. T. Barnuma nazvané Iranistan (1848); bývalá synagoga Emanu-El v New Yorku (1868) či hudební učiliště Brooklyn Academy of Music (1861). Eidlitz byl také jedním ze zakladatelů American Institute of Architects (1857) a autorem řady odborných publikací a článků.

Dne **7. března 1938**, tedy před **80 lety**, se v Praze v židovsko-katolické rodině Hany a Aloyse Skoumalových narodil budoucí skladatel oblíbených písní, jazzových skladeb, divadelní a filmové hudby, klavírista a textař **PETR SKOUMAL**. Rodiče, vynikající překladatelé z angličtiny, byli koncem války internováni – matka pro svůj židovský původ, otec jako manžel Židovky. P. Skoumal absolvoval Janáčkovu akademii v Brně (obor řízení sboru), poté působil v Československém rozhlasu, od roku 1966 byl hercem, hudebním dramaturgem a režisérem v pražském Činoherním klubu, v němž začal spolupracovat s Janem Vodňanským a vytvořili zde písňovou a textovou koláž

S úsměvem idiota. Po roce 1980 se dvojice rozpadla, P. Skoumal se začal věnovat komponování a v letech 1985–1988 byl členem skupiny ETC... Vladimíra Mišíka. Zemřel 28. září 2014 v Praze.

Před **70 lety, 10. 3. 1948**, v Praze tragicky zemřel ve věku jednašedesáti let diplomat a politik **JAN MASARYK**. Stalo se to brzy po únorovém převratu, kdy se vlády v zemi zmocnili komunisté, jejichž komando syna T. G. Masaryka zavraždilo. K padesátému výročí jeho smrti napsal pro *Rch* vzpomínku spisovatel, diplomat Viktor Fischl, autor *Hovorů s Janem Masarykem*. Citujeme: „Patřil ostatně k hrstce nejkrásnějších lidí, které jsem v životě

Leopold Eidlitz. Foto archiv.

potkal. Měl jsem štěstí být v jeho blízkosti dosti dlouho na to, abych mohl dosvědčit, že ve své činnosti politické stál vždy na straně slabších, ujímal se jich a hájil jejich práva s velikou osobní odvahou. Mohu též dosvědčit, že nebylo rozhodnutí, při němž by tento veliký demokrat nebyl vzal v úvahu i názor každé menšiny a její zájem a právo.“ Je již obecně známo, že právě díky Janu Masarykovi dostaly po válce trans-

porty vlaků s přeživšími povolení k průjezdu přes Československo k další – tehdy ilegální – cestě do Palestiny.

Je to už **15 let**, kdy v Praze zemřel **12. března 2003** vrchní kantor Staronové synagogy **VIKTOR FEUERLICHT**. Rodák z Mukačeva na Podkarpatské Rusi (kde se narodil 26. 8. 1918), student ješivy v Hanušovcích nad Topľou a poté ješivý rabína Joela Teutelbauma v rumunském Satu Mare, vězeň pracovního tábora na Sibiři a voják československého armádního sboru zformovaného v Sovětském svazu. Po válce se usadil v Praze (jeho rodina na Podkarpatské Rusi byla za holokaustu vyvražďena), oženil se s paní Serenou, narodili se jim synové Jiří a Pavel. Od roku 1964 působil na pražské obci jako vrchní kantor a poté od roku 1974 i jako vedoucí tehdejšího kultového oddělení. Byl to právě on, kdo se v sedmdesátých letech „ujal“ mladších lidí, kteří začali objevovat své židovství, a tutéž službu prokázal v letech devadesátých i dalším generacím.

(ra, am)

ŽIDÉ NEBYLI PASIVNÍMI OBĚTI

Polský premiér Morawiecki minulý měsíc naznačil, že mezi pachatele holokaustu řadí i Židy. A poradce polského prezidenta Zybortowicz hovořil již dříve o „zbabělosti Židů během holokaustu“.

Oba výroky padly v souvislosti s kritikou Polska za zákon, který se kontroverzně vyrovnává s holokaustem. A oba výroky dokládají, jak nevěcně možno diskutovat o historii.

Ohledně „židovské zbabělosti“ připomeňme jen z území okupovaného Polska několik faktů. V dubnu 1943 došlo k povstání ve varšavském ghettu. V předem ztraceném boji se pár stovek vyhlazových, pistolemi vyzbrojených Židů postavilo dvěma tisícům vojáků s pancéřovými vozy, dělostřelectvem, minomety. Povstání ve varšavském ghettu je dodnes symbolem válečného hrdinství i nezlomnosti ducha. A jako takové je celosvětově připomíná izraelský pamětní Den vzpomínky na šoa a hrdinství.

Kdo hovoří o Židech, kteří prý nacistům nekladli odpor, měl by mít na paměti i vzpoury ve vyhlazovacích táborech. V srpnu 1943 vypuklo povstání v Treblince. Skupina vězňů zde zapálila několik budov, zneškodnila část táborových strážů. Více než 300 povstalců uprchlo, a pokud přežili, bojovali na straně partyzánů. Tábor Treblinka byl poté nacisty zrušen.

V říjnu 1943 došlo dále k povstání židovských vězňů ve vyhlazovacím táboře Sobibor. Převážně při něm zahynuli, ale tábor již ve své vražedné činnosti nepokračoval. A obdobně v říjnu 1944 vypuklo povstání v Osvětimi, při němž bylo zapáleno jedno z krematorií.

A že vůbec mohlo k deportacím Židů docházet?

Nacisté na obsazených územích rozpoutali proti Židům za většinového mlčení či přímo podpory domácích obyvatel nevídaný teror. Opravdu udivuje, že si běžné židovské rodiny, jež zpravidla nemohly předpokládat, co je čeká, neopatřily před deportací zbraně? Nepustily se do boje? Je divné, že si miliony Židů, izolovaných od většinové společnosti, nenašly úkryt a nekonspirovaly proti Německu? A na druhé straně: Četní Židé před nacisty uprchli a bojovali pak v armádách protihitlerovské koalice. Celkem se jejich počet odhaduje na více než milion.

Kdo tedy může hovořit o zbabělosti Židů v období holokaustu? *Leo Pavlát*

Jindřich Toman (ed.) ANGAŽOVANÁ ČÍTANKA ROMANA JAKOBSONA

■ Antologie s názvem *Angažovaná čítanka Romana Jakobsona*. Články, recenze, polemiky 1920–1945 a *Moudrost starých Čechů*, již sestavil bohemista, literární historik, lingvista a básník Jindřich Toman, představuje známého literárního badatele a lingvistu Romana Jakobsona (1896–1982) jako aktivního účastníka a spolu-tvůrce mediálního prostoru meziválečného Československa a válečného exilu. Jakobson programově hledal dialog s veřejností, angažoval se formou kritik, diskusí a polemik, přičemž i reflektoval propojení vědy a politiky a z newyorské emigrace připomíná odpovědnost intelektuálů v boji za okupované Československo. Výběr zahrnuje řadu málo známých a několik dosud nezveřejněných textů. Čtenář zde nalezne i Jakobsonovu stať *Město učenců*: Období rozkvetu židovské kultury ve středověké Praze z roku 1941.

Vydalo Naklatelství Karolinum v Praze roku 2017. Připravil, komentoval a částečně přeložil Jindřich Toman. 300 stran, dop. cena 380 Kč.

Mirjam Zadoff TAK NAPŘESROK V MARIENBADU Ztracené světy židovských lázeňských kultur

■ Zhruba přes padesát let byla západočeská lázeňská města – Karlovy Vary, Mariánské Lázně a Františkovy Lázně – přes léto centry židovského života v Evropě. Cestovali sem nejen Židé z německých a rakouských vyšších společenských vrstev, ale také chasidé z východní Evropy. Během sezony prodávaly obchody na kolonádě noviny v jidiš i v hebrejštině, otevřeny byly košer restaurace a židovským hostům byla nabízena speciální divadelní představení. Tato oblíbená židovská centra se však nalézala v místech rostoucího nepřátelského nacionalismu. Mimo sezonu bývala stejná města občas dějištěm prudkých antisemitských konfliktů. Na rozhraní mezi kulturní, literární a lékařskou historií analyzuje Mirjam Zadoff vývoj a proměny těchto dočasných „židovských míst“ od jejich počátku na konci 19. století, přes období první světové války až do jejího konce v pozdních třicátých letech. Mirjam Zadoff je profesorkou židovských studií a historie na Indiana University v Bloomingtonu. Za knihu *Tak napřesrok v Marienbadu* získala řadu ocenění, mimo jiné Cenu Salo W. Barona Americké akademie pro výzkum v oboru židovských studií.

Vydalo nakl. Lidové noviny v Praze roku 2018. 244 stran, dop. cena 254 Kč.

KNIHY VÝSTAVY UDÁLOSTI

Jiří Sliva: z výstavy *Můj šálek Kafky*.

O IZRAELI V TURNOVĚ

■ V úterý **6. března** v 18 hodin se v Domě Na Sboře v Turnově uskuteční přednáška „Izrael a Palestina aktuálně aneb Co se z médií nedozvíte“. O tom, co aktuálně hýbe státem Izrael a palestinskou autonomií a o skutečných problémech obou společností přednáší Terezie Dubinová, Ph.D.

ARCHA NADĚJE V JIHOČESKÉM DIVADLE

■ V pátek **9. března** v 19.00 se v Jihočeském divadle v Českých Budějovicích koná derniéra představení *Archa naděje*. Její děj vychází z deníku účastníka ztroskotání lodi Patria Karla Brandýse. Osud této lodi a jejich cestujících, prchajících v listopadu roku 1940 před nacisty do Palestiny, je dobře známý. Poté, co je Britové odmítli vpustit na území mandátní Palestiny a 3500 Židů na Patrii vyslali směr Mauritius, se členové Hagany pokusili o zoufalou akci: nechali na lodi vybuchnout nálož, aby mohlo být její osazenstvo přijato podle mezinárodních konvencí jako trosčeničníci. Plán nevyšel, jak byl zamýšlen, při potopení Patrie zahynulo na tři sta lidí.

Archa naděje je pozoruhodná divadelní hra Martina Vačkáře v režii umělecké šefky souboru Jany Kališové, s písňovými texty Jiřího Ornesta a hudbou Aleše Březiny. V rámci představení zazní naživo dvanáct písní v rytmu swingu a klezmeru.

hn

CHAVERUT VE VALAŠSKÉM MEZIŘÍČÍ

■ Město Valašské Meziříčí spolu s pobočkou ICEJ připravily již 14. ročník cyklu akcí věnovaných Izraeli nazvaných Chaverut – Přátelství. V rámci programu, jenž probíhá od února do března, se koná řada přednášek, besed, projekcí i výstav. Mimo jiné je od **1. března do 2. dubna** ve vestibulu Městské knihovny Valašské Meziříčí

přístupná výstava snímků Lenky Hoffmannové „Maccabi Games v Berlíně 2015“, dokumentující židovskou olympiádu uspořádanou v olympijském areálu z roku 1936. Celý program naleznete na www.valasskemezirici.cz.

KAREL CUDLÍN V JERUZALÉMSKÉ SYNAGOZE

■ Od **22. března** lze v Jeruzalémské synagoze v Praze I zhlédnout výstavu fotografií Karla Cudlína s názvem *Stigmatizovaná místa*. Při „portrétování“ míst, na nichž došlo k masovým vraždám, vyhnání a věznění (Babi jar, Bogdanovka, Kyjev, Ukrajina, Bałuty v Lodži, ale také ostrov Gorée v Senegal), jde Cudlínovi o zachycení toho, co je v jádru nepopsatelné, ale současně neodbytné. Kurátorkou výstavy je Michaela Sidenberg.

DIVNÝ KOŘENY V KNIHOVNĚ VÁCLAVA HAVLA

■ Dne **22. března** od 19 hodin se v Knihovně Václava Havla v Praze (Ostrovní 13) koná prezentace audio nahrávky vzpomínek herečky a zpěvačky Hany Frejkové na dětství, poznamenané tragickou rodinnou historií (její otec Ludvík Frejka byl v roce 1952 obviněn ze špionáže a velezrady a ve vykonstruovaném procesu odsouzen k smrti a popraven, jeho vdova s dcerkou žily léta ve vyhnanství a na okraji společnosti). K uvedení audioknihy *Divný kořeny* zazní písně z programu Jidiš ve třech (Hana Frejková – zpěv, Marianna Borecká – zpěv, Milan Potoček – klarinet, Slávek Brabec – akordeon).

MŮJ ŠÁLEK KAFKY V GALERII R. GUTTMANNA

■ V Galerii Roberta Guttmanna ŽMP (U Staré školy 3, Praha 1) je otevřena nová výstava děl grafika a ilustrátora Jiřího Slívy s názvem *Můj šálek Kafky*.

Představuje řadu kreseb, barevných litografií, leptů, pastelů a několik olejomalb na jeho oblíbená témata Franz Kafka, Sigmund Freud, Golem, židovské zvyky a symboly, biblické motivy, jakož i další práce inspirované díly židovských spisovatelů. Výstava dále představuje výběr ilustrací z knih česko-izraelské spisovatelky Ruth Bondyové, které jsou věnovány jazyku, jménům a zvláštním výrazům českých Židů. Dalšími oblíbenými tématy Jiřího Slívy jsou variace na prostředí kaváren a každodenního života, které jsou výrazně ovlivněny absurdním humorem, jeho láskou k jazzu, vínu a tanci.

Otevřeno denně kromě sobot a dalších židovských svátků v letní sezoně 9–18.00, v zimní sezoně 9–16.30.

ŽIDOVSKÁ OBEC PRAHA

(Maiselova 18, P 1, velký sál)

Káva o půl čtvrté

■ V úterý **6. března** mezi nás zavítá doc. **Karel Oliva**, Ph.D., významný jazykovědec, jenž se zabývá matematickou lingvistikou.

■ Ve středu **14. března** přijde na kávu novinář a spisovatel **Karel Hvizďala**, pozorový komentátor naší doby a autor mnoha pozoruhodných rozhovorů se zajímavými osobnostmi.

■ Kavárna je přístupna jako vždy od 14.30, program začíná v 15.30. Připravil a moderuje Honza Neubauer.

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ
A KULTURU ŽMP****Maiselova synagoga** (Maiselova 10, P 1)

■ 1. 3. v 18.00: **My a ruské dubisko. Evropská velmoc po prezidentských volbách.** Jaké jsou politické kořeny dnešního Ruska? A jaké jsou jeho kořeny duchovní a intelektuální? Jaké je místo židovské menšiny v současné ruské společnosti? Jak budou jednou Rusové vzpomínat na Putinu éru a co vlastně znamená ve vztahu k České republice? O těchto tématech se svými hosty překladatelem a novinářem Liborem Dvořákem a slavistou a rusistou Michalem Řoutilem pohovoří publicista a komentátor Českého rozhlasu Plus Jan Fingerland. Večer probíhá ve spolupráci s projektem *Diskuze v Maislovce*. Vstup volný.

■ 6. 3. v 19.00: **DUO MANERA.** Originální hudební projekt dvou žáků prof. Štěpána Raka Soni Vimrové a Miroslava Žáry s rytmem španělského flamenca a argentinského tanga. Během koncertu zazní díla Isaaca Albénize, Enriqua Granadose, Astora Piazzolly a polského židovského skladatele Alexandera Tansmana. Vstupenky lze zakoupit v předprodeji v Maiselově synagoze, v Informačním centru ŽMP (Maiselova 15, Praha 1), v síti Ticket Art a na webových stránkách ŽMP, kde naleznete i kompletní program koncertu. Vstupné 230 Kč/150 Kč.

■ 19. 3. v 18.00: **Životní příběh zakladatele ČKD Emila Kolbena (1862–1943) a jeho rodiny.** Při příležitosti 155. výročí narození Emila Kolbena byla v listopadu 2017 za přispění a spolupráce obecního úřadu v jeho rodných Strančicích vydána publikace *Příběh rodiny Kolbenů ze Strančic*, jejímž autorem je Martin Hemelík ml. Na letošní rok připadá 75. výročí Kolbenovy smrti v terezínském ghetu. Během večera se uskuteční krátké scénické představení žáků ZŠ Strančice, kteří ztvární některé epizody ze života rodiny Kolbenových. Následovat bude přednáška autora publikace, předsta-

**KULTURNÍ
POŘADY**

vení knihy a závěrem promluví manželka Jindřicha Kolbena, vnuka Emila Kolbena, André Kolbenová. Vstup volný.

■ 27. 3. v 19.00: **Ve víru čtyřicátých let.** Letos si připomínáme také násilnou smrt Jana Masaryka 10. března 1948 krátce po uchopení moci v Československu komunisty. Jako ministr zahraničí v exilové vládě prezidenta Edvarda Beneše a v několika poválečných kabinetech zásadně utvářel postoj ČSR k nacistickému pronásledování Židů a později k osudům přeživších. Je proto také jednou z hlavních postav knihy o česko-slovensko-židovských vztazích v letech 1939 až 1948 historika Jana Láničky, která nyní vychází česky v nakladatelství Academia. S ním a s diplomatem Robertem Řehákem, kurátorem výstav o vztazích Tomáše a Jana Masarykových k Palestině a k sionismu, bude mluvit publicista Petr Brod.

■ Ve **Španělské synagoze** (Věžeňská 1) se v úterý 20. 3. v 19.30 koná večer s názvem **Zmizelé tóny jidiš tanga / Pocta polským Spravedlivým.** Přenesme se do meziválečné Varšavy, v níž talentovaní židovští hudebníci adaptovali pro oblíbené kabarety a revue argentinská tanga plná životní energie a radosti. Jedinečný hudební projekt polsko-izraelské zpěvačky Olgy Avigail Mielezczuk a její kapely připomene inspirativní kulturu polských Židů zmizelou ve víru druhé světové války. Koncert je také poctou Polákům oceněným izraelským čestným titulem Spravedlivý mezi národy světa. Pořádá Polský institut v Praze ve spolupráci s ŽMP. Vstupenky možno zakoupit v Informačním centru ŽMP (Maiselova 15, Praha 1), v síti Ticket Art a na webových stránkách ŽMP. Vstupné 150 Kč/100 Kč.

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ
A KULTURU ŽMP****Auditorium** (Maiselova 15, 3. patro)

■ 11. 3. ve 14.00: Nedělní program pro děti a jejich rodiče: **Lviček Arje má karneval.** Oslava nejveselejšího židovského svátku Purim. Zveme děti v maskách. Zatančí si, naučí se purimovou písničku a ochutnají povídkové taštičky „Hamanovy uši“. Prohlídka: Španělská synagoga. Vstupné 50 Kč.

■ 15. 3. v 18.00: **Čtyři večery s oscarovým Woody Allenem.** První část stejnojmenného cyklu filmové historičky Alice Aronové se bude věnovat vzpomínkám na dětství režiséra a herce Woodyho Allena, jak je zachytil ve filmu *Zlaté časy rádia*, lehce nostalgické komedii nabitě dobou

muzikou. Projekce: *Zlaté časy rádia* (USA 1987, 85 min.). Vstup volný.

■ Výstava v prostorách OVK: **Purim. Příběh královny Ester.** Výstava fotografií Jindřicha Buxbauma. Od 12. 3. do 30. 4. Po–čt 12–16, pá 10–12, během večerních programů a po domluvě.

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ
A KULTURU ŽMP v Brně****Tř. Kpt. Jaroše 3, Brno**

■ 6. 3. v 17.00: **Vernisáž výstavy Polin / Židé v republice mnoha národů.** Výstava připravená ve spolupráci Polského institutu v Praze a Muzea dějin polských Židů Polin mapuje osudy židovské komunity na území republiky mnoha národů v 16.–18. století, kdy díky příznivým společensko-politickým podmínkám polsko-litevský stát představoval světové centrum židovské vzdělanosti a kultury. Vstup volný. Výstava potrvá do konce dubna.

■ 14. 3. v 17.00: **Hledání identity. Židovští intelektuálové Kafkovy doby.** Detailní analýza textů židovských literátů a myslitelů Kafkovy doby prozrazuje složité pojetí a chápání národní identity. Někteří z těchto myslitelů stáli u zrodu spolku Brit Šalom v Jeruzalémě, který již ve dvacátých letech 20. století promýšlel možnost dvounárodnostního státu v Palestině. Analýze nacionalistických tendencí a vnímání národní identity Kafkovými současníky se bude věnovat přednáška Kateřiny Čapkové z Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR. Přednáška z cyklu *Křižovatky osudů. Židovská komunita v Československu 1918 až 1968* se uskuteční za podpory statutárního města Brna. Vstupné 30 Kč.

■ 18. 3. v 10.30: Dílna pro rodiče s dětmi od 5 let – **Josef a jeho sny** – se uskuteční v prostorech sálu Turistického a informačního centra ŽOB na židovském hřbitově v Brně-Židenicích. Vstupné 30 Kč.

■ 20. 3. v 17.00: **Mesiášství a falešní mesiáši v judaismu: Jakob Frank v Brně a jiní.** Ve válečných dobách a v časech sociálních krizí vzbuzovali falešní mesiáši novou naději. Jejich hnutími byly v raném novověku zasaženy také české země. Přednáška hebraistky Terezie Dubinové přiblíží náboženské pojetí mesiášství a osudy nejznámějších falešných mesiášů Šabtaje Cvi a Jakoba Franka. Vstupné 30 Kč.

■ 27. 3. v 17.00: **Pesach.** Smyslu, duchovnímu pozadí a praktické oslavě svátku charakteristického specifickými stravovacími zvyky se bude věnovat přednáška Kristýny Kuboňové z Ústavu religionistiky FF MU. Vstupné 30 Kč.

■ 28. 3. v 17.00: **Vždycky jsem chtěla psát.** Beseda se spisovatelkou Alenou Mornštajnovou o románech *Hana, Slepá mapa* a její další tvorbě. Vstupné 30 Kč.

LAUDEROVY ŠKOLY V PRAZE

■ **Lauderovská e-škola:** V lauderovské škole pro dospělé jsme v únoru otevřeli druhý semestr. V našich kurzech je nyní zapsáno celkem 51 studentů, většinou rodičů našich dětí, rodičů dětí studujících v dětské e-školce nebo lidí z širšího okruhu židovské obce; do e-školy „chodí“ i dva učitelé LŠ. Kurzy propojují učitele a studenty z Čech, Moravy, Slezska, Slovenska, Německa a Izraele, kteří se učí v 5 kurzech – ve 3 úrovních hebrejštiny a ve 2 kurzech judaismu.

■ **Půlroční projekt Škola:** V rámci půlročního projektu Škola proběhly poslední dva projektové dny (24. a 29. 1.), 1. 2. se konala prezentace jednotlivých dílen v divadle U Hasičů. Výstupy projektů jsou k vidění na školním you tube kanále.

■ **Olympijské hry** proběhly nejen v Koreji, ale také na LŠ. Uspořádal je žákovský parlament 1. stupně. Pod bedlivým dozorem pedagogů a dětských členů školního parlamentu se házelo, běhalo, skládalo, skákalo a šplhalo. Studenti nižšího gymnázia své síly poměřovali v biologické olympiádě.

■ Dne **7. března** od 14 hodin se koná **Den otevřených dveří** základní školy. Další informace naleznete na www.lauder.cz ip

PURIM PRO DĚTI

■ Srdečně vás zveme na tradiční oslavu svátku Purim v Židovské radnici. Koná se dne **4. března** od 15.00 v jídelně Židovské obce v Praze (Maiselova 18). Zazpíváme si, zahrajeme příběh o Ester, přijde i loutkář se spoustou loutek, purimové masky vítány!

PURIM V TŘEBÍČI

■ V neděli **4. března** se koná již tradiční oslava Purimu v Zadní synagoze v Třebíči. Od 14 hodin zveme na veselou pohádku a od 15.30 na setkání s rabinem Menaschem Klimentem a ochutnávku košer vína.

PESACH 5778

■ Židovská obec Praha srdečně zve na tradiční pesachové sedery: první seder se koná v pátek **30. března** od 20.30 (povede jej rabin K. E. Sidon), druhý seder v sobotu **31. března** od 20.45 pod vedením rabína Davida Petera. Vstupenky na ně lze koupit od půle měsíce v pokladně ŽOP (Maiselova 18, 2. patro). Ceny: člen ŽO 300 Kč, dítě 170 Kč; nečlen 350 Kč, dítě 190 Kč; turista 900 Kč, dítě 450 Kč. Macesy a macesovou moučku zakoupíte v košer prodejně ve Vysoké synagoze. Bližší informace získáte na rabinátu ŽOP, tel. č. 224 800 849.

BEJT SIMCHA

■ Pesachový seder se koná **30. března** od 18.30 v DSP Hagibor (Vinohradská 159).

VÝZVY, ZPRÁVY INZERCE

Bližší informace získáte přes kontaktní formulář bejtsimcha.cz/kontakty, e-mailem nebo na tel. č. 603 393 558. Uzávěrka přihlášek končí **23. 3.** Vstupné: členové FŽO 300 Kč (studenti 200 Kč), nečlenové 400 Kč, děti do 12 let zdarma.

■ Každé úterý od 18 hodin pořádáme hodiny hebrejštiny pro začátečníky, ve čtvrtek od 18.00 kurz pro pokročilé a od 19.30 pro středně pokročilé, v úterý od 18.45 se koná úvod do judaismu.

DESET HVĚZD MARKA PODWALA

■ Kavárna Na balkoně v Maiselově ulici 18 zve na výstavu obrazů, které newyorský malíř a ilustrátor Marek Podwal vytvořil k opraveným synagogám a rabínským domům v Čechách a na Moravě, revitalizovaným v rámci projektu Deset hvězd. Je přístupna od počátku března do konce dubna.

KULTURNÍ PROGRAM DSP HAGIBOR

■ 1. 3. od 14.30 – Purimová oslava.

■ 20. 3. od 10.30 – Klavírní matiné – skladby klasiků uvádí a hraje prof. Ivan Klánský.

■ 26. března od 10.30 – Izraelský pěvecký sbor Tziliz z Galileje.

■ **Výstavy:** *Abayudaya aneb Židé na rovníku* – výstava fotografií Ivany Nepalové, Olda Pražan – obrazy, Bob Rakušan – knižní ilustrace, *Co se do Obecních novin nevešlo* – fotografie Petra Balajky.

PŘIJĎTE SI ZATANČIT S BESAMIM

■ Ani v polovině roku není pozdě začít s pravidelnou výukou izraelských lidových tanců. Pokud jste začátečník, dostanete zvláštní péči od vašeho prvního tanečního kroku. Pokud již izraelské tance znáte, užijete si i ty nejsložitější. Výuka probíhá každý čtvrtek od 19.00 do 22.00 v ZŠ Jiřího z Poděbrad, Praha 3. Více informací najdete na www.besamim.cz, doptat se můžete na besamim@volny.cz, tel.: 603 852 917. Těšíme se na viděnou, Ondřej Novák

MACHOL Čechia 2018

■ Letos se koná již 20. ročník mezinárodního semináře izraelských lidových tanců Machol Čechia. Seminář s profesionálními učiteli z Izraele se koná od **11. do 15. července** v Kralupech nad Vltavou. Bližší info na www.besamim.cz.

JEDEN SVĚT

■ Ve dnech **5.–14. 3.** probíhá v Praze a dalších městech Mezinárodní festival filmů o lidských právech Jeden svět, který uvede i izraelské dokumenty *Než najdu pevnou půdu pod nohama* a *Muhí*.

TGM VE SVATÉ ZEMI V LÁNECH

■ V Muzeu TGM v Lánech lze od **7. 3. do 7. 4.** zhlédnout výstavu dokumentující návštěvu prvního československého prezidenta ve Svaté zemi.

I ♥ MAMMA v ABC

■ Dne **17. března** uvádí Divadlo ABC v Praze premiéru hry izraelské autorky Hadar Galron (známé divákům díky dramatu *Mikve*) s názvem *I ♥ MAMMA*. Jedná se o tragikomedií o radostech a starostech současných matek.

ŘEHOŘ SAMSA V GOETHE-INSTITUTU

■ Do **29. března** se návštěvníci pražského Goethe Institutu (Masarykovo nábřeží 32) mohou ponořit do světa Řehoře Samsy a na vlastní kůži zažít proměnu v hmyz. Fantastická prostorová instalace na téma Kafkovy novely vznikla ve spolupráci s českým startupovým týmem uměleckého vedoucího a režiséra Miky Johnsona. Díky speciálním brýlím se ocitnete ve světě, v němž vše známé působí podivně cize – především vlastní tělo. Jako Samsa se nejdříve musíte naučit, jak se svým novým tělem pohybovat v místnosti věrně sestavené podle knižní předlohy. Vstup volný, otevírací doba út–čt 13–19 hodin, v pátek 11–17 hodin.

■ V březnu lze ještě navštívit dvě představení z cyklu *Kafka jde do kina*. Slavný autor byl pravidelným návštěvníkem kina. Z poznámek, které si k filmům dělal, sestavil Hans Zischler poutavou sérii němých filmů, doplněných filmovou hudbou Güntera A. Buchwalda a Richarda Siedhoffa. Poslední dvě části se konají **13. 3. a 20. 3.** v Goethe-Institutu vždy od 18 hodin.

DALŠÍ BŘEHY V OPAVĚ

■ Letošní 22. ročník festivalu Další břehy (probíhá v **březnu** a **dubnu**) v Opavě má téma „5000 let tajemství a zázraků židovské kultury“. Festival představí zajímavosti ze života židovské komunity na Opavsku (například premiéru dokumentárního snímku *Tragický osud Davida Weinsteina* a jeho rodiny nebo výstavu Na útěku), uspořádá výstavy Židé v diaspoře a o Sigmundu Freudovi, uskuteční se koncerty klezmerových kapel či interpretaci synagogálních zpěvů Lenky Lichtenberg. Program naleznete na www.facebook.com/dalsibrehy.

ŽNO BRATISLAVA

V **marci** srdečně blahoželáme našim členom, ktorý oslaví svoje narodeniny: pán Fridrich Feldmar – 86 rokov; pani MUDr. Jana Freyová – 65 rokov; pani Zuzana Herzková – 91 rokov; pán Ondrej Hoffman – 77 rokov; pán Martin Javor – 72 rokov; pán MUDr. Pavol Lesný, Ph.D. – 72 rokov; pán RNDr. Jozef Pevný – 83 rokov; pán Ing. Tomáš Redlich – 83 rokov; pán Peter Ing. Schlessinger – 79 rokov; pani Alžbeta Steinitzová – 89 rokov; pani Anna MUDr. Ševerová – 79 rokov; pani Herta Tkadlečková – 87 rokov; pán Valerián Trabalka – 76 rokov; pani Karola Volková – 55 rokov, a pán Ing. Peter Werner – 70 rokov. Všetkým jubilantom prajeme všetko najlepšie.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

Srdečne blahoželáme našim členom, ktorí v mesiaci **marec** slávia sviatok svojich narodenín: pán Tomáš Geist, nar. 7.3. – 82 rokov; pani Miriam Kurjatková, nar. 13.3. – 77 rokov, a pán Peter Rada, nar. 25.3. – 62 rokov. Prajeme veľa zdravia a pohody.

Ad mea veesrim šana!

ŽO BRNO

V mesiaci **březnu** oslaví narodeniny: pan Michael Samuel Blaško, nar. 24.3. – 25 let; pani Zuzana Blau, nar. 30.3. – 44 let; pani Dagmar Borkovcová, nar. 30.3. – 62 let; pani Anna Filkuková, nar. 21.3. – 33 let; pani Taťána Filkuková, nar. 13.3. – 72 let; pani Barbora Freundová, nar. 9.3. – 30 let; Barbora Mayerová, nar. 7.3. – 1 rok; pani Jana Nejezchlebová, nar. 12.3. – 71 let; pan Boris Barak Selinger, nar. 1.3. – 62 let; pan Leeron Shaham, nar. 6.3. – 30 let; pan Josef Sinajský, nar. 18.3. – 67 let; pan Norbert Wilhelm, 8.3. – 80 let; pani Kateřina Zapletalová, nar. 11.3. – 29 let, a pani Milada Zatloukalová, nar. 13.3. – 80 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO DĚČÍN

V **březnu** oslaví narodeniny: pan Fedor Gál, nar. 20.3. – 73 let, a pani Lucie Nactigalová, nar. 10.3. – 46 let.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí

S lítostí oznamujeme, že 1. února ve věku nedožitých 52 let zemřel pan Ing. Robert Poskočil.

Zichrono livracha!

ŽO KARLOVY VARY

V **březnu** oslaví narodeniny: pan Pavel Rubín, nar. 16.3. – 70 let, a pani MUDr. Jarmila Weinbergerová, nar. 21.3. – 95 let.

Ad mea veesrim šana!

**ZPRÁVY
Z OBCÍ****ŽNO KOŠICE**

Blahoželáme našim členom, ktorí v **marci** slávia sviatok narodenín: pani Zuzana Borhyová – 84 rokov; pán Peter Gáti – 72 rokov; pán Alexander Breiner – 88 rokov; pani Viera Dobrovodá – 81 rokov; pani Katarína Grunmannová – 74 rokov; pán Arnošt Hermel – 67 rokov; pán Július Lefkovič – 71 rokov; pán Ján Lefkovič – 74 rokov; pani Judita Lefkovičová – 71 rokov; pán Róbert Rozner – 70 rokov; pani Marta Uhríková – 75 rokov; pani RNDr. Vera Veselá – 70 rokov, a pán Ladislav Klein – 70 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽO LIBEREC

V **březnu** oslaví narodeniny pan Egon Wiener, 27.3. – 71 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OLOMOUC

V **březnu** oslaví životní jubileum: pan Jan Dreiseitl, nar. 18.3. – 45 let; pan Ludvík Cvrkál, nar. 20.3. – 51 let; Jakub Cvrkál, nar. 9.3. – 12 let; pani Iveta Forejtová, nar. 8.3. – 45 let; pani Inge Olochová, nar. 25.3. – 82 let; pan Ing. Petr Papoušek, nar. 21.3. – 41 let; slečna Mgr. Olga Poláková, nar. 12.3. – 53 let; pan Ing. Pavel Repper, nar. 28.3. – 86 let; pani Ludmila Unzeitigová, nar. 14.3. – 63 let, a pani Helena Kouřilová, nar. 3.3. – 70 let. Všem jmenovaným přejeme pevně zdraví a pohodu.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PLZEŇ

V **březnu** oslaví narodeniny: pani Petra Löwyová, nar. 4.3. – 34 let; pani Jana Kašáková, nar. 5.3. – 56 let; Miriam Žáčková, nar. 11.3. – 11 let; pani Eva Termerová, nar. 12.3. – 82 let; pani Mirjam Tydlitátová, nar. 16.3. – 27 let, a pani Monika Kovářová, nar. 24.3. – 53 let. Přejeme zdraví a spokojenost.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PRAHA

V **březnu** oslavují narodeniny: pani Jana Coufalová, nar. 12.3. – 75 let; pani Věra

Drhová, nar. 29.3. – 80 let; pan Jan Hála, nar. 2.3. – 81 let; pani Anna Hyndráková, nar. 25.3. – 90 let; pani Edita Katzová, nar. 22.3. – 102 let; pani Nina Koželuhová, nar. 4.3. – 85 let; pani Anna Lorencová, nar. 13.3. – 91 let; pan Paul Rausnitz, nar. 9.3. – 90 let; pan Hanuš Riesel, nar. 30.3. – 81 let; pan Rudolf Roubíček, nar. 13.3. – 92 let; pani Miluše Sedláčková, nar. 6.3. – 88 let; pani Věra Steinerová, nar. 18.3. – 96 let; pani Hana Šnejdrová, nar. 26.3. – 81 let, a pan Viktor Wellemín, nar. 23.3. – 95 let. Všem jmenovaným přejeme pevně zdraví a spokojenost v dalších letech.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí

Dne 9. února zemřel ve věku 68 let pan Petr Horák. Se zesnulým jsme se rozloučili 21. 2. v obřadní síni NŽH, obřad provedl rabín David Peter.

Dne 20. února zemřela ve věku 93 let pani Bina Herškovičová. Se zesnulou jsme se rozloučili 21. 2. v obřadní síni NŽH, obřad provedl rabín David Peter.

Zichronam livracha!

ŽNO PŘEŠOV

V **marci** sa životného jubilea dožívajú títo členovia: pán František Izrael – 71 rokov; pani Judita Schvalbová – 82 rokov; pani Ing. Zuzana Hrehorčáková – 49 rokov, a pán Vladimír Lichtig – 64 rokov. Jubilantom prajeme všetko najlepšie, veľa zdravia a pohody v kruhu najbližších.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO RIMAVSKÁ SOBOTA

V mesiaci **marec** slávia narodeniny nasledovní členovia našej obce: pani Judita Färber – 35 rokov; pani Andrea Katušková – 53 rokov; pani Alžbeta Kleinová – 71 rokov; pán Ladislav Radó – 67 rokov, a pani Mária Rybářová – 70 rokov. Prajeme týmto našim členom pevně zdravie a veľa šťastia.

Ad mea veesrim šana!

ŽO TEPLICE

V **březnu** oslaví své narodeniny: pan Tomáš Kredl, nar. 11.3. – 36 let; pani Hedvika Maxová, nar. 20.3. – 77 let; pani Vendulka Látalová, nar. 7.3. – 46 let, a pani Věra Veselá, nar. 7.3. – 70 let. Přejeme vše dobré do dalších let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V **březnu** oslaví své narodeniny: pan Zdeněk Kubart, pani Monika Danielová, pani Anna Ťupková a slečna Marie Ťupková. Všem jmenovaným přejeme pevně zdraví a osobní pohodu.

Ad mea veesrim šana!

KONTROVERZNÍ ZÁKON

Den před Mezinárodním dnem připomínky obětí holokaustu v pátek 26. ledna schválil polský parlament kontroverzní návrh zákona, který zakazuje hovořit o účasti „polského národa“ na zločinech spáchaných během šoa. Proti zákonu se okamžitě zvedla v Izraeli vlna hlasů, odsoudil ho prezident Reuven Rivlin i premiér Benjamin Netanjahu. Zákon kritizovali také badatelé z památníku Jad vašem v Jeruzalémě, i když uznali oprávněnost požadavku Poláků neuzívat označení „polské tábory smrti“.

Napětí mezi Polskem a Izraelem zesílily ještě další události, především slova premiéra Morawieckého, že během války existovali i „židovští pachatelé“. Tématu se věnujeme na stranách 20, 21 a 23.

IZRAELSKÁ CENA ZA LITERATURU PRO DAVIDA GROSSMANA

Izraelskou cenu za literaturu, jedno z nejprestižnějších literárních ocenění pro hebrejsky píšící autory, dostane letos spisovatel David Grossman (nar. 1954). Autor, který publikuje od sedmdesátých let a jehož knihy známe z řady českých překladů, byl porotou označen za „jeden z nejpronikavějších, nejméně známých a nejvlivnějších hlasů v naší literatuře“. David Grossman je mimo jiné autorem postmoderního románu o holokaustu *Viz LÁSKA* (1986, č. 1996), románu *Žena přechá před zprávou* (2008, č. 2013) a nejnověji útlejší prózy *Vejde kůň do baru* (2014, česky vyjde v květnu), která byla vloni v anglickém překladu oceněna prestižní Man Bookerovou cenou (stal se prvním izraelským autorem, který ji získal). David Grossman bude (spolu s A. B. Jehošou a D. Mišaním) v květnu hostem mezinárodního knižního veletrhu Svět knihy v Praze.

STŘELEC NA FLORIDĚ

Devatenáctiletý střelec Nikolas Cruz, jenž zabíjel v únoru na floridské střední škole, byl členem chatovací skupiny na sociální síti Instagram, v jejímž rámci zveřejňoval antisemitské, rasistické a homofobní příspěvky, včetně slov, že nenávidí „Židy, negry a přistěhovalce“ a že Židé chtějí zničit svět. Cruz zastřelil ve škole, z níž byl dříve vyloučen za špatné chování, sedmnáct osob. Pět z nich – čtyři studenti a učitel Scott Beigel, který svou statečností řadu žáků ochránil – bylo židovského původu.

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Paul Simon, 2016. Foto Mark Seliger.

PAUL SIMON SE LOUČÍ

Skladatel a písničkář Paul Simon ve svých šestasedmdesáti letech oznámil, že současné americké a evropské turné nazvané *Homeward Bound* je jeho poslední a nadále – s výjimkou charitativních koncertů – nebude vystupovat na veřejnosti. Jeho kariéra začala v šedesátých letech, kdy založil duo se zpěvákem Artem Garfunkelem, které se brzy proslavilo. Většinu jejich repertoáru napsal právě Simon, včetně nejznámějších písní *The Bridge Over Troubled Water* nebo *The Sound of Silence*.

PREZIDENTSKÉ VOLBY V TEL AVIVU

Lednové přímé volby hlavy českého státu se zúčastnili i čeští občané v Izraeli, kteří volili na ambasádě v Tel Avivu. U „izraelských Čechů“ získal v druhém kole prezidentských voleb prvenství Jiří Drahoš s 91,56 %, zatímco Miloš Zeman zde dosáhl výsledku 8,44 %. Volilo celkem 154 lidí.

AKADEMIE PRO LADINO

Královská španělská akademie, hlavní instituce, která určuje normativní podobu jazyka a podporuje užívání španělštiny ve světě, oznámila, že v Izraeli zřídí Národní akademii pro jazyk ladino (nazývaný též judeo-španělština). Ladino je

považovaný za „ohrožený druh“, v současné době jím dokáže hovořit necelých sto tisíc lidí.

„Vytvoření této akademie v Izraeli poslouží nejen k rozvoji filologického studia judeo-španělštiny, ale posílí prestiž ladina ve Španělsku, v Izraeli a ve španělsky mluvících zemích,“ komentoval tento krok izraelský velvyslanec ve Španělsku Daniel Kutner. V on-line verzi oficiálního španělského slovníku se nedávno objevila dvě nová slova: košer a chumus.

INTERAKTIVNÍ MAPA EVROPSKÝCH SYNAGOG

Na webové stránce www.historysynagogueeurope.com, kterou po téměř dvouleté práci zřídily nadace Foundation for Jewish Art se sídlem v Londýně a Středisko židovského umění při Hebrejské univerzitě v Jeruzalémě, naleznou zájemci interaktivní mapu synagog ve 48 evropských zemích, jež vznikly před druhou světovou válkou. Stačí klepnout na místo na mapě a vyskočí snímek současného stavu synagogy spolu se základními údaji o jejím vzniku, původním architektonickém slohu, architektu, stavebním materiálu, době užívání a typu nynějšího užívání i to, v jakém stavu se budova nachází. Mapa se stále doplňuje, u některých míst chybějí fotografie, nicméně už teď se jedná o nejucelenější přehled evropských synagog. Díky němu, jak doufá nadace, bude možné získat i pomoc při záchraně nejzchátralějších a nejohroženějších budov. Před válkou stálo v Evropě 17 tisíc synagog; podle mapy se jich zachovalo 3318, necelá čtvrtina z nich stále slouží svému účelu.

(am, ztis.cz)

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz. Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 217, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Alice Marxová (šéfredaktorka), Jiří Daniček. Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Česká pošta, a. s. Objednávky na bezplatné infolince České pošty 800 300 302 nebo 954 302 007(16), písemně na adrese: Česká pošta, s. p., oddělení periodického tisku Olšanská 38/9, 225 99 Praha 3, e-mail: postabo.prstc@epost.cz. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia s.r.o., P.O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 1. 3. 2018.

Cena 20 Kč (0,90 €)